

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

Status

RIKSORGAN FÖR SVERIGES LUNGSJUKA

N:r 5

Maj

1947.

Pris 50 öre

Huvudkontor i Jönköping.

BRAND-, AVBROTTS-, ANSVARIGHETS-, CYKELGARANTI-, GLAS-, INBROTTS-, OLYCKSFALLS- OCH SJUK-, MOTORFORDONS- OCH TRAFIK-, RESGODS-, VATTENLEDNINGSSKADEFÖRSÄKRING

samt de kombinerade försäkringsformerna

Affärs-, Hem-, Fastighets- & Villaägareförsäkring

Våra ombud återfinnas lättast i
RIKSTELEFONKATALOGEN
— Blå delens första sida —

Lingblom & Eriksson SNICKERIFABRIK

Tel. 28 KORSNÄS Tel. 28

Tillverkning av Möbler, Byggnads-
snickerier och Butiksinredningar
m. m.

LAGA PRISER OCH
SNABB LEVERANS

LENHOVDA Radiatorfabrik AB.

Tel. 88 LENHOVDA Tel. 88

Tillverkar Plåtradiatorer!

J. HEDMANS Litografiska Tryckeri

Eftr. LISA KRUSE

Specialitet:

Reklam-, Emballagestryck m. m.

Box 690 A — GÄVLE 1 — Tel. 2892

Gunnar Larssons Cykelverkstad

S. Kopparslagaregatan 37

Telefon 825 GÄVLE Telefon 825

Gammal fackman gör i ordning "hojen"
grundligt och billigt. - Ramreparationer,
Svetsningar, Lackeringar. Nya och be-
gagnade cyklar säljas.

A.-B. S. MOSER SKROTLAGER

Köper och säljer

**JÄRN och
METALLSKROT**

LAGER: Pipersgatan 34 Stockholm. Tel. 50 26 13

GEFLE METALLGJUTERI

SVEN G. DAHLQVIST.

Femte Tvärgat. 1 — GÄVLE — Telefon 4499

Utför metallgjutgods i alla rödgodsle-
geringar i styckevikter upp till 600 kg.
Lagerbussningar alltid i lager.

B E G Ä R O F F E R T.

Skydda de friska
genom att effektivt
hjälpa de sjuka!

Status

RIKSORGAN FÖR SVERIGES LUNGSJUKA

M A J 1947

Utkommer en
gång i månaden
10:de årgången

Redaktör och ansvarig utgivare:
A. E. GILLBERG

Kocksgatan 15, Stockholm
Tel. 41 39 99 o. 44 40 40 (Växel) Postgiro 95 00 11

Ägare:
DE LUNGSJUKAS RIKSFÖRBUND

"Den optimistiska synen"

Tyngdpunkten i arbetet för de lungsjukas eftervård måste läggas på de faktorer, vilka samfällt leda fram till att de av sjukdom drabbade skall bli i stånd att försörja sig genom eget arbete. Hela den eftervårdsorganisation som vi sträva efter att framskapa, syftar innerst till att de lungsjuka skola bli i stånd att känna sig som samhällsnyttiga, skapande och arbetande människor, likställda med sina medmänniskor. Samtidigt kan samhället, i form av produktivt arbete, också börja återfå något av allt det, som dyrbar sjukvård och olika socialvårdande åtgärder kostat. Detta kan i korthet karakteriseras som syftemålet för skapandet av hela den komplicerade eftervårdsbyggnaden — slutmålet för det socialvårdande arbetet.

Den statliga kommittén för partiellt arbetsföra har fått sig anförtrodd den viktiga uppgiften att göra upp riktningarna till den organisation, som skall byggas upp för de partiellt arbetsföres inlemmande i produktivt och aktivt samhällsliv. Kommittén har nu kommit med ett nytt betänkande, "Förslag angående yrkesvägledning och yrkesutbildning för partiellt arbetsföra", (S. O. U. 1947: 18). Vi skall inte här gå in på detta förslag i hela dess vidd, vad åtgärder som gälla de lungsjuka beträffar, men vi ha med ovanstående inledning velat trycka på betydelsen av att detta arbete bedrives så, att det slutligen leder fram till ett för individen själv och samhället lyckligt resultat. Det är med andra ord synnerligen viktigt, att man hela tiden håller sig på verklighetens fasta mark och utformar sina åtgärder därefter. Det förefaller nämligen, när man läser igenom det kapitel i betänkandet som ägnats de lungsjukas yrkesutbildning, som om den statliga kommittén tagit ett högt språng upp i optimismens mest ljusblå atmosfär och helt avlägsnat sig från de bistra realiteter vi ännu ha att röra oss med ifråga om de medicinska möjligheterna att bekämpa tuberkulosen. Kommittén framhåller i sitt betänkande, på tal om särskild yrkesskola för lungtuberkulösa, "att nya upptäckter och rön på medicinens

område mycket snabbt (spärrat av oss) kunna förändra vård- och utbildningsbehovets inriktning. *Det synes därför angeläget, att de särskilda utbildningsåtgärderna utformas så, att de så smidigt som möjligt kunna anpassas efter olika förhållanden.*" Inte minst med hänsyn till detta anser kommittén, att det är olämpligt att uppföra ytterligare anläggningar av mera permanent karaktär för de lungtuberkulösa utbildning. Till motiveringen har också kommittén bl. a. fogat en del ekonomiska synpunkter samt att behovet av yrkesutbildning — i de fall ej andra utvägar äro att fördraga — skall förläggas till de s. k. E-sjukhusen.

Vi skola — som tidigare framhållits — inte ta upp frågan om de lungsjukas ställning i det nya förslaget i hela dess räckvidd här. Men just kommitténs sätt att bedöma den medicinska forskningens möjligheter skall litet närmare skärskådas. Vi ha riktat en fråga därom till d:r Lundquist i Nationalföreningen mot Tuberkulos, som också är medicinalstyrelsens föredragande i tuberkulosfrågor. D:r Lundquist framhåller, att det enligt hans uppfattning icke är troligt att de nya medlen mot tuberkulos kommer att inom den närmaste tiden leda till sådana resultat, att antalet konvalescenter med nedsatt arbetsförmåga skulle avsevärt kunna nedbringas. De nya medlen är ännu på försöksstadiet och även om vi snart skulle få ett effektivt och ofarligt medel mot tuberkulos, kan man ju inte räkna med att ett dylikt medel skulle kunna bota av sjukdomen orsakade rent anatomiska förändringar såsom skrumplingar m. m. Docent Hedvall i Uppsala har vid samtal med oss i stort sett framhållit samma synpunkter som d:r Lundquist och därvid också påpekat det stora problem de äldre fallen utgöra. Liknande synpunkter ha också framförts av andra läkare vi varit i kontakt med. Härtill kan man också lägga det faktum att de fall man experimenterat med hittills inskränka sig till ett fåtal och man måste bygga på ett stort jämförelsematerial för att få fram en någorlunda tillförlitlig värdemätare och stati-

stik även när det gäller medicinska preparat. Om vi också för dagen sakna uttalanden av några av de experter, som sysslat med de nya kemiska preparaten mot tuberkulos, torde här berörda inlägg av den medicinska sakkunskapen ge ett samstämmigt uttryck för vad man på läkarehåll anser om tuberkulosforskningens möjligheter på området just nu.

Nu måste man fråga sig vad den statliga kommittén byggt sitt utlåtande på, då man påstår "att nya upptäckter och rön på medicinens område m y c k e t s n a b b t kunna förändra vård och utbildningsbehovets inriktning när det gäller de tuberkulösa? Den optimistiska syn på tuberkulosforskningens möjligheter, som kommittén ger uttryck åt i sin formulering, delas ej av den medicinska sakkunskapen.

Frågan om de lungsjukas yrkesutbildning är en lång och komplicerad historia, som inte i sin helhet kan relateras här. Redan 1939 förelåg förslag från Nationalföreningen mot Tuberkulos om att inrätta en särskild yrkesskola för lungsjuka, där yrkesutbildning och omskolning till ur hälsosynpunkt lämpliga yrken skulle kunna försiggå under betryggande former med hänsyn till sjukdomens karaktär, individuella förlopp och återfallsrisk. Denna utbildning skulle ge möjlighet till en mycket omsorgsfull planering och ett individuellt hänsynstagande. Även om man i största möjliga utsträckning bör använda sig av de normala utbildningsvägarna finns det ett relativt stort antal sanatoriepatienter, som av olika orsaker får bereda sig på lång vård och konvalescenttid och vilka måste tagas särskild hänsyn till. Dit höra de som undergå dubbelsidig pneumothorax-behandling, som ha exsudat i samband med sådan behandling eller andra behandlingsformer med komplikationer, vidare sakta fortskridande självläkning som ofta fordrar lång vårdtid och noggrann kontroll.

Dessa påpekanden torde väl kort uttryckt ge en uppfattning om att de lungsjukas utbildning kräver en alldeles speciell uppmärksamhet och att utbildningsformerna måste avpassas därefter. Utan att för dagen taga upp yrkesskole- och utbildningsproblemet för oss i hela dess omfattning måste man ifrågasätta — inte minst med anledning av den syn på den medicinska forskningens möjligheter som präglar kommitténs formuleringar — om man verkligen borrhärd sig ned tillräckligt djupt och allvarligt i vårt utbildningsproblem och begagnat sig av all den sakkunskap, som finns tillgänglig både inom medicinens område och hos det folk som direkt syssla med arbetsberedning och de lungsjukas övriga problem och förhållanden.

Den "optimistiska syn" kommittén för partiellt arbetsföra här företräder, när det gäller att "snabbt" komma tillrätta med tuberkulosproblemet, har inte mot-

från FÖRBUNDSARBETET

UPPSALA LÄNS KONVALESCENTFÖRENING

har haft sitt sjätte årsmöte i Uppsala i närvaro av ett hundratal medlemmar och under ledning av riksdagsman John Lundberg, Uppsala.

Styrelse- och revisionsberättelser föredrogs och godkändes och ansvarsfrihet beviljades. Ur berättelserna kan anföras att föreningens medlemsantal vid årsskiftet uppgick till 772, innebärande en ökning med 92, och att räkenskaperna balanserat på kr. 17 137:76 med en behållning av kr. 3 872:76. Som bidrag till studier har utbetalats kr. 1 664:95 och i understöd 8 840:— kr.

Till föreningens ordförande omvaldes med acklamation ombudsman Sven Lindberg, Skutskär. Övriga styrelseledamöter blev Ulla Karlsson, Uppsala, Henry Engberg, Skutskär, Karl Söderholm, Söderfors, Göte Pettersson och Sven Ahl, Uppsala, samt Arne Karlsson, Tierp; med E. A. Lindkvist, Enköping, Märta Eriksson, Uppsala, Aase Olausen, Uppsala och Ivan Lindgren, Brunna, som suppl. Till revisorer omvaldes Bertil Carlberg och Gustav Forsström, Uppsala, med Evert Törnkvist, Uppsala, och Olle Pettersson, Tierp, som suppl.

Till sektionsstyrelser på de olika orterna inom länet utsågs: för Uppsala: Ulla Karlsson, Sven Ahl och Göte Pettersson; Skutskär: Edvard Henriksson, Sven Lindberg och Henry Engberg; Tierp: Petrus Eriksson, Olle Pettersson och Signe Swedell; Örebro: Asta Lindqvist, Arne Karlsson och Maja Ljungfeldt; Enköping: E. A. Lindkvist, Nils Karlsson och Evald Blixt samt för Söderfors: Folke Axelson, Karl Söderholm och Linnea Lindberg. Föreståndare för föreningens lotteri blev Arne Karlsson, Tierp.

(Forts. å sid. 29.)

svarighet i det verkliga läget. Man har också anledning frukta, att åtgärdernas utformande kommer att påverkas av denna syn och att landets lungsjuka — efter många års väntan på sin utbildningsreform — inte får den differentierade utbildning, som bör nå alla kategorier av lungsjuka. Att vi hälsa alla framsteg på medicinens område med glädje behöva vi väl knappast särskilt understryka. Men de åtgärder som utformas måste bygga på verklighetens fasta grund, annars kan det mycket lätt bli stora bakslag. Ovanstående klarläggande vill vara ett uttryck för denna uppfattning.

Sixten Hammarberg.

Socialvårdskurs på sanatorium — nytt initiativ i förbundsarbetet

Follingbo sanatorium gav startsignalen: Kursen av utslagsgivande betydelse för tuberkulosvården på Gotland

Socialvårdskursen på Follingbo sanatorium dagarna 17—20 mars 1947 kommer säkerligen att stå som en märklig milstolpe i tuberkulosvårdens utveckling på Gotland — och inte bara det. Detta märkliga och djärva initiativ är en alldeles ny signal i vårt förbunds verksamhet. Frågan är nu om man inte bör kopiera denna kurs på andra sanatorier. Är det kanske lyckligast att redan på sanatoriet göra patienterna väl förtrogna med alla problem sjukdomen skapar? Att redan på sjukhuset lägga tyngdpunkten på hela antituberkulosarbetet: utveckla patientens aktivitet, ge honom grundliga kunskaper om sjukdomens medicinska och sociala aspekter och parallellt med den medicinska vården bygga upp individen även socialt, ekonomiskt och kulturellt. Med andra ord söka skapa god grund för denne att bli aktiv samhällsmedborgare på nytt efter genomkämpad sjukdom.

Innan vi gå vidare och utveckla dessa tankegångar skola vi söka ge en bild av kursens uppläggning och förlopp.

En grundlig redogörelse för hela tuberkulosproblemet av överläkare Bo Nordgren.

Kursen inleddes den 17 mars med en grundläggande föreläsning av d:r Bo Nordgren, som därvid gav en god grund att bygga vidare på under de kommande dagarna. Föreläsningen återges in extenso på annan plats i detta nummer av Status. Vi vilja emellertid i detta sammanhang rekommendera alla våra läsare, som inte hade förmånen att på Follingbo få lyssna till talarens framställning och klara, koncisa uppläggning av ett komplicerat och stort ämne — en ur alla synpunkter värdig upptakt till de följande kursdagarnas intensiva fördjupande i tuberkulos- och samhällsproblem — att taga del av denna föreläsning.

Som alltid en premiärdag präglades också livet på Follingbo den 17 mars av en viss nervositet. Till detta förhållande bidrog inte minst riksförbundets representant, nedskrivaren av dessa rader. Flygplatsen på Gotland låg inhöljd i en tät dimma denna dag och landningsförbud var utfärdat. Så småningom lättade dimman, landningsförbudet upphävdes och flygplanet från Stockholm kom till ort och ställe i rätt tid. Vi landade alltså i rätt tid, hjärtligen hälsad av en skara pressmän, socialvårdare, läkare, politiker och all den sakkunskap som kursens ledare och patientföreningens ordförande, energiske pastor Gösta Ohlsson, mobiliserat till detta märkliga evenemang.

Den som till äventyrs tror att kursen bara var föremål för ett internt intresse på Follingbo sanatorium tar tämligen grundligt fel. Man kan nog utan att göra sig skyldig till några överdrifter påstå, att hela Gotland var informerat. Efter första dagen undrade vi, om det intresse för tuberkulosproblemen — som inte minst öns tre tidningar samstämmigt gav uttryck åt — skulle kunna hålla i sig i fortsättningen. Intresset höll sig och ökade dag efter dag . . . men låt oss nu gå vidare och fortsätta med själva kursprogrammet.

Den 18 mars: "De lungsjukas ställning under och efter sanatorievistelsen", föreläsare ombudsman Sixten Hammarberg.

Här behandlades de lungsjukas problem av mera intern natur, hur patienten blir isolerad socialt, ekonomiskt och psykologiskt under sin sjukhusvistelse, försök som gjorts att häva denna isolering både i Sverige och utlandet o. s. v. Dessutom ordnades information

Kursdeltagarna samlade i trappuppgången.

för patienterna, varvid särskilt de möjligheter till självverksamhet, i form av studiearbete och intellektuell utveckling, som finnas på sanatoriet ingående behandlades. I anslutning till samtliga föredrag under kursen fanns möjlighet för kursdeltagarna att ställa frågor och mera ingående få något avsnitt av de ämnen som behandlades utrett och analyserat.

Den 19 mars: "Samhällets åtgärder — aktuella reformer för de lungsjuka", föreläsare ombudsman Sixten Hammarberg.

Med denna föreläsning, som var en direkt fortsättning på den föregående, vidgades perspektiven och den lungsjukes problem sågs — inte längre som en särskild företeelse — utan som en del av det stora sammanhanget och i samband med det sociala reformarbetet i stort. Här berördes de reformer och lagförslag, som direkt gripa in i de lungsjukas tillvaro, hur deras problem sammankopplats med den aktuella frågan om de partiellt arbetsföra, hur isoleringstendenser uppträtt i samband med olika förslag till åtgärder och slutligen några nationalekonomiska betraktelser i samband med reformarbetet, befolkningsutvecklingen och arbetsmarknadsproblemen.

Praktiska resultat och förslag till åtgärder redan innan kursen var avslutad.

Kursens sista dag — den 20 mars — hade ett mycket digert program med bl. a. assistent Otto Österdahl från länsarbetsnämnden i Visby och stadsfullmäktigeordföranden, Georg Pettersson, som föreläsare.

Utrymmet tillåter tyvärr inte några längre referat av dessa föreläsningar, utan vi få nöja oss med en kort sammanfattning av de synpunkter och förslag för Gotlands vidkommande, vilka framkommo som mogna frukter av ett intensivt arbete till sista dagen och kursens avslutande.

Assistent Österdahl påpekade bl. a. nödvändigheten av att de lungsjuka redan på ett tidigt stadium kom i kontakt med arbetsberednings- och arbetsvårdsorganen. En särskild assistent i Gotlands län skulle kunna sköta verksamheten för de tbc-sjuka och ha sin expedition knuten till centraldispensären.

Herr Georg Pettersson gav en ingående redogörelse för Gotlands näringsliv och möjligheterna på socialvårdens område. Vi behöver ett mera differentierat näringsliv med småindustri till vilket de lungsjukas arbetskraft också skall kunna knytas, framhöll talaren. En företagarförening har nu bildats, och vi ha under dessa kursdagar genom konferenser med landshövding Nylander och olika experter inom näringsliv och socialvård både inom och utom länet dryftat möjligheterna för arbetsterapi, avsättning för slöjd- och småindustriprodukter, att få en kurator som tar hand om de sociala problemen o. s. v. Det finns också goda möjligheter att alla dessa planer snart skola ge praktiska resultat, försäkrade herr Pettersson slutligen.

I den följande diskussionen, då hela kursens arbete och planerna för åtgärder ingående dryftades, kunde man skönja en fullt klar handlingslinje och samstämmig vilja att taga itu med alla de problem, vilka tuberkulosen skapar. Att patienterna själva önska dra sitt

Kursens samlade "hjärntrust". Fr. v. sittande: W. Grönberg, socialvårdsombudsman, S. O. Österdahl, arbetsberedningsassistent, U. Falk, underläkare, Bo Nordgren, överläkare, Sixten Hammarberg, riksombudsman, G. Pettersson, stadsfullmäktigeordf., stående: Gösta Ohlsson, patientfören. ordf., H. Engström, fattigvårdsstyr. ordf., R. Lindkvist, red., A. Liljegen, red. och A. Nilsson, chefred.

Konvalescent får icke leva vid existensminimums gräns

Väckande läkarord vid socialvårdskonferens i Linköping

De lungsjukas förening i Norrköping och De lungsjukas förening i Östergötland, med hemvist i Linköping, ordnade gemensamt en socialvårdskonferens lördagen den 12 april i Linköping, där man samlats i Wallenbergssalen och från kl. 11 till 18 dryftade de lungsjukas och lungkonvalescenternas många problem, endast med avbrott för intagande av lunch.

Där voro representanter för länsarbetsnämnden, landstingets sjukvårdsberedning, kommunernas fattigvårdsstyrelser m. fl. som med landshövding Carl Hamilton i spetsen mött upp för att betyga sitt intresse för denna viktiga samhällsfråga.

Konferensen öppnades av Norrköpings-föreningens ordförande, Harald Roos, vilken hälsade landshövdingen, föredragshållare och konferensdeltagare välkomna och uttalade förhoppningen att konferensen skulle bidra till att de problem som skulle ventileras också komme en bit längre på vägen mot sin lösning.

Landshövding Hamilton höll därefter inledningsanförandet, vari han gav en överblick av de möjligheter som nu finnas för inpassandet av de partiellt arbetsföra i samhällslivet och underströk den ökade förståelse som numera kommer de partiellt arbetsföra — till vilka lungkonvalescenterna måste räknas — till del från många företagsledares sida. Gamla fördomar och slentrian håller lyckligtvis på att försvinna och forna tiders smittskräck har till stor del försvunnit men fortfarande är det mycket viktigt att sprida upplysning både här och om de partiellt arbetsföres förhållanden och ställning i samhället — och det är ju detta mål denna konferens uppställt för sig. Att förbättra alla tbc-patienters utsikter till att göra goda medborgerliga insatser är något, som ligger oss alla varmt om hjärtat, slutade landshövdingen.

Effektiv eftervård bästa skyddet mot smitta.

65 år ha gått sedan tbc-smittämnet upptäcktes men fortfarande har man icke lyckats lösa frågan om samhällets rätta förhållande till de lungtuberkulösa, framhöll överläkaren vid Kolmårdssanatoriet, dr Paul Bergstrand, i sitt föredrag och lämnade i fortsättningen en del belysande siffror. Vid årsskiftet 1945—46 var antalet lung-tbc-patienter c:a 60 000 och de nya fallen uppgingo år 1945 till 9 600 samt dödsfallen under samma år till 3 000. Ingen annan smittosam sjukdom kräver lika många dödsfall i vårt land och inget hittills upptäckt medel har visat sig vara epokgörande. Nu som förr är den gamla hygienisk-dietiska metoden — sanatoriebehandlingen — bäst och vårt land förfogar också i detta nu över c:a 10 000 sanatorieplatser, d. v. s. en plats för varje nyupptäckt fall.

Läkningen är dock inget fixt tillstånd och patienten får därför under inga förhållanden försumma sin egen efterbehandling, som bör ta vid där sanatoriet slutar. Visserligen visar statistiken att en mycket hög procent kan återgå till sitt tidigare arbete, men härvidlag spelar ju också ekonomin in. Även om en person icke är fattig då han insjuknar, blir han det ofta under sjukdomen och de tillfrisknade, konvalescenterna, få absolut icke leva vid gränsen för existensminimum. Det är anmärkningsvärt, underströk dr Bergstrand, hur ofta recidivfallen även här i Östergötland beror på att den tillfrisknade inte fått äta sig mätt eller erhållit lämplig kost. Här är det samhällets plikt att ingripa — och det i tid — genom en mycket kraftigare hjälp än som nu ges. Hjälpen är dessutom samhällets eget försvar mot smittorisken.

I fortsättningen framhöll dr Bergstrand att bostadsfrågan vore synnerligen viktig och att varje konvale-

strå till stacken och bringa frågorna närmare sin lösning visade inte minst ett förslag från patientföreningens styrelse, att av patientföreningens begränsade penningmedel bidra till företagarföreningens start och stöd genom att teckna några andelar.

Att man på Gotland inte var rädd att ta upp problemen i alla dess sammanhang visades inte minst av tidningarna, vilka under hela kursen dagligen refererade vad som förekom. Sålunda skrev en gotlandstidning på tal om de fickpengar, som tyvärr många sanatoriepatienter sakna för sina personliga behov: "faktiskt skämdes man när man hörde hur blygsamma beloppen var. Här behövs en ändring!" Att gottlänningarna — och inte minst landstinget — kommer att söka göra sitt bästa för att också bringa eftervården för de lungsjuka på ett högre och sundare plan har man all an-

ledning att vänta. Gotland har i Follingbo sanatorium en fullt modern och förstklassig sjukvårdsanläggning. Kan man i anslutning till denna också komma tillrätta med eftervårdsfrågorna och på så sätt få en enhetlig linje i tuberkulosbekämpandet, har gottlänningarna all anledning att se med tillförsikt på framtiden och sin tuberkulosvård.

Och sist men inte minst, den publicitet, aktivitet och vilja från samtliga berörda parter att grundligt tränga in i tuberkulosproblemen, finna utvägar och uppslag till åtgärder, som kursen på Follingbo manifesterat, är något att lägga på minnet också inom andra delar av vårt land. Vi låta denna mening och detta initiativ gå vidare — som en ny signal till våra patientföreningar på sanatorierna, läkare, socialvårdare och alla av tuberkulosfrågan berörda parter i hela landet.

Konferensdeltagare samlade i Wallenbergssalen i Linköping.

scent helst borde förfoga över eget rum, samt slutade med en enträgen vädjan till kommunala och andra myndigheter att icke hålla så hårt om slanten då det gäller hjälp till f. d. lungsjuka. Varje fall som kan hjälpas åter till ordnat samhällsliv och egen försörjning är ju dessutom en ekonomisk vinning för samhället och därför av nationalekonomisk betydelse.

De partiellt arbetsföra utgöra en viktig reserv

som samhället särskilt nu, då det råder brist på arbetskraft, bör tillgodogöra sig i full utsträckning, framhöll förste assistenten vid länsarbetsnämnden, Lennart Gerestad, i sitt anförande. Anställandet av partiellt arbetsföra bör icke vara en fråga om välgörenhet utan lönande för vardera parten, men för att nå full förståelse för denna klara regel hos arbetsgivarna räcker det nog icke med bara yrkesvägledning och psykoteknisk an-

lagsprövning utan det behöves nog en särskild läkare för dessa frågor, vilket man har i Malmö och där detta system slagit väl ut och tydligen är värt att pröva även på andra håll.

— — — — —

Sedan riksombudsman Sixten Hammarberg talat om förbundets linje för eftervården och dragit fram exempel från England och USA, avslutades konferensen med diskussion under ledning av ordf. i Norrköpings stadsfullmäktige, Gösta Wennström. Därunder framhöll dr Butler, Norrköping, att arbetsterapin måste göras nyttig och ej hålla sig till "struntarbete". I Newyork finns rent affärsmässigt drivna företag, bl. a. i textilbranschen, vilka äro bra nära idealet och vilka vi böra taga efter.

— ★ —

Dr Gunnar Hellsing död

Överläkaren vid Sollidens sanatorium, Östersund, Gunnar Hellsing, har avlidit i Stockholm efter en tids sjukdom. Efter att ha varit sanatorieläkare vid Hällnäs och dispensärledare i Västerbottens län sedan 1933 kom dr Hellsing 1943 till Solliden och blev samtidigt ledare för dispensären i Jämtlands län.

Dr Hellsing har alltid varit högt skattad och varmt avhållen både av sina patienter och andra som kommit i beröring med honom och hans bortgång innebär en svår förlust särskilt för Jämtlands alla lungsjuka.

Dr Hellsing var född 1901 och efterlämnar maka, född Welin, samt fem barn.

— ★ —

kvalitetsskor

Karlshamnskonferens gav allsidig bild av tuberkulosproblemen

Lokala initiativ viktiga för reformarbetet

Socialvårdskonferenserna — ett av våra viktigaste instrument att sprida ljus över de lungsjukas problem och väcka intresse och initiativ till åtgärder — fortsätter och Karlshamn var söndagen den 30 mars platsen för ett evenemang i detta tuberkulosbekämpande syfte. Konferensen i Karlshamn hölls i Templarsalen och var anordnad av Konvalescentföreningen för tbc-lungsjuka i Blekinge med dess Karlshamns-sektion som värd.

Efter inledning av föreningens energiska och uppslagsrika kvinnliga ordförande, fru Alva Bengtsson, höll landstingsman Johan Andersson, Liatorp, som tillika fungerade som konferensens ordförande, hälsningstal.

Landstingsman Andersson summerade sina intryck av tuberkulosvården och framhöll bl. a. att de lungsjuka ha stora svårigheter att brottas med även sedan de fått sin vård och blivit utskrivna från sjukhus. De äro behöfliga för produktionen och samhället — man får ingalunda negra deras betydelse som nyttiga kuggar i samhällslivet. Hur de stora uppgifter, som vänta oss på eftervårdens område, skola lösas kan man diskutera och det är närmast därför konferensen kommit till stånd. Härefter överlämnades ordet i tur och ordning till de medverkande och därvid först till överläkaren vid Furs sanatorium d:r Nils Levin.

Doktor Levin:

Tuberkulosituationen i vida perspektiv — siffror och aktuella glimtar — önskemål och konkreta förslag.

Talaren gav till en början en sammanställning av siffror, som belyser den nuvarande tbc-situationen i landet och Blekinge län. Bland rikets län ligger Blekinge på sjunde plats ifråga om dödlighet i tbc.

Denna utgör i hela landet 5 på 10.000 och i Blekinge 7 per 10.000 invånare och år. Totalt dör varje år i tbc inom länet 100 människor och inom landet 4.000, vilket närmare bestämt betyder att en svensk avlider i tbc varannan timme. På tal om skärmbildsfotografering, som redan skett inom länet, yttrade dr Levin att densamma bör fullständigast med vaccinering enligt Calmette-metoden. Blekinge läns förening mot tuberkulos överväger att ändra tidpunkten för den Calmette-vaccinering, som hittills bedrivits bland skolbarnen, från 14—15 årsåldern till 7-årsåldern, d. v. s. från högsta till lägsta klassen. De skolbarnsundersökningar, som äger rum varje år i Blekinge, blottar c:a 30 fall av tuberkulos per år, vilket är att hinna fatt sjukdomen på ett tidigt stadium, men för att dessa undersökningar skola bli 100-procentigt effektiva kräves att alla skärmbildas. Man har på flera olika vägar sökt utfor-

ska orsakerna till de relativt höga tuberkulossiffrorna i länet bl. a. genom bostads- och kostundersökningar. Härvid framkom att flera barn ofta delade säng med vuxna och att kosten på många håll var bristfällig och ensidigt sammansatt — brist på tillräckliga mängder grönsaker och mjölk ha konstaterats. Ifråga om eftervården, som f. n. ligger i händerna på fattigvårdsstyrelserna betonade d:r Levin vikten av att hjälpen tillmätas så, att den vårdtagande inte endast får sin bostads- och kostfråga ordnad utan att också ett rimligt belopp utanordnas även till någon form förströelse och andra personliga behov. Sanatoriet i Fur bör få en skicklig arbetsledare. Tillvänjningen till arbete är mycket viktig därför att den återger vederbörande självförtroendet och gör vägen tillbaka till arbetet lättare. I Blekinge finns en arbetsberedningsassistent, som också har hand om de lungsjuka, men det är viktigt att de få en egen kurator, som uteslutande kan ägna sig åt deras många problem. Arbetsuppgifter för en särskild tjänsteman behöva ingalunda saknas. Omskolning och yrkesutbildning är särskilt brännande i Blekinge med hänsyn till att landskapet har gott om sådana yrkesövare som sjömän och fiskare, vilka av många skäl i samtliga fall måste ges möjlighet gå över till annan och lämpligare sysselsättning och miljö.

Riksombudsman Sixten Hammarberg:

Den medicinska vården måste ledas in i eftervårdens och människovårdens vida ram — befolkningsutvecklingen och arbetskraftsbristen pådrivande faktorer — eftervårdsorganisation i fyra punkter.

Ombudsman Hammarberg framhöll inledningsvis, att man inom tuberkulosvården hittills stannat på halva vägen — sjukvården och den medicinska vården måste ledas in i eftervårdens och människovårdens vidare ram. Alla isoleringsförsök i vilken form de än kommer mötas av bestämt motstånd från De Lungsjukas Riksförbund. Samtidigt vilja vi möta den negativa inställning i form av omotiverad smittorädsla och fördomar mot de lungsjuka — vilka fortfarande ha sitt fäste i folkmedvetandet — med andra, humanare och mera positiva åtgärder till skydd för såväl individen själv som samhället. Efter att ha gett en omfattande orientering om de lungsjukas läge i dagens samhälle skisserade talaren i korthet upp en eftervårdsorganisation i följande fyra punkter:

1. Skapande redan på sanatoriet av en *fast arbetsterapi* som parallellt med den medicinska vården förbereder patientens inträde i aktivt samhälls- och arbetsliv. Denna arbetsterapi får inte bli stel i sina for-

(Forts. å sid. 28.)

Dr Bo Nordgren.

Lungtuberkulosen

— några synpunkter på dess förebyggande och behandlande

av sanatorieläkare **BO NORDGREN**

Vid den socialvårdskurs, som tredje veckan i mars ordnades på Follingbo sanatorium vid Visby och vilken behandlas på annan plats i vår tidning, höll överläkare Bo Nordgren ett föredrag om lungtuberkulosen, dess förebyggande och behandlande, vilket Status satts i tillfälle att återge.

Innan jag börjar med mitt föredrag, ber jag att få uttrycka min stora glädje över det initiativ, som i och med denna kurs tagits av Follingbo Patientförening och dess ordförande, pastor Gösta Ohlsson. De frågor, som här komma att beröras äro ju av stort, man kan nog säga vitalt intresse för de lungsjuka, liksom de också äro av största betydelse såväl för oss tuberkulosläkare som för samhället. Mycket arbete har redan nedlagts på försök till lösning av problemen, dock tyvärr ännu utan större framgång. Må det tillåtas mig att uttrycka den förhoppningen, att denna kurs skall kunna föra oss åtminstone ett tuffjät närmare målet — eftervårdens ordnande.

Som titel på mitt föredrag har jag satt: *Lungtuberkulosen — några synpunkter på dess behandlande och förebyggande*. Vid närmare eftertanke har jag emellertid insett att denna titel endast till en del täcker det, som jag skulle vilja säga här i kväll. Vårt arbete med tuberkulosens bekämpande bör naturligtvis börja med de *förebyggande* åtgärderna. Många möjligheter ha här öppnat sig för oss de senare åren. Att förebygga sjukdomen, så att den aldrig får fotfäste i människan är givetvis det mest idealiska förhållandet. Sedan kommer det *uppspårande* arbetet, som också numera bedrivs med allt större intensitet. Tänk bara på alla de stora skärmbildsundersökningar, som pågå riket runt. Ju förr man lyckas upptäcka ett hittills okänt tuberkulosfall, ju större möjligheter har också den sjuke, att inom rimlig tid återvinna hälsa och arbetsförmåga. Så gäller det *behandlingen* — sanatorievården, som under de sista decennierna undergått stora förändringar, tack vare de nya behandlingsmetoder, som numera stå oss till buds. Sanatorieläkarens inställning till sina patienter är nu på ett helt annat sätt aktivt inriktad än vid seklets början, då våra första sanatorier öppnades. Och så till sist, men därför inte minst viktigt, har vi *eftervården*, dagens aktuella fråga. Dess innebörd torde kortast kunna sammanfattas på följande sätt: att genom en lämpligt avpassad konvalescenstid befästa de genom sanatoriebehandlingen vunna resul-

taten, samt att sedan åter inpassa varje f. d. sjuk på den plats i samhällsmaskineriet som bäst passar honom eller henne med hänsyn till graden av arbetsförmåga, och detta på ett sådant sätt, att även de medicinska fordringarna respekteras, samt att med alla till buds stående medel söka förebygga, att genom olämpligt arbete eller ekonomiskt betryck motståndskraften så försvagas, att ett återfall av sjukdomen kan riskeras. Detta är ingen lättlost fråga, det är visst och sant. Här korsa sig många olika intressen — medicinska, sociala, organisatoriska, ekonomiska och psykologiska — vilka alla måste samverka till det åsyftade resultatet.

Som min uppgift här i kväll har jag fattat, att försöka ge något av den medicinska bakgrunden till dessa problem. Grunden och orsaken till det hela är ju dock av rent medicinsk natur — själva sjukdomen tuberkulos — allas vår gemensamma fiende.

Utan bacillsmitta ingen tuberkulos.

För att börja från början med roten och upphovet till hela eländet, så är detta som ni alla veta *tuberkelbacillen*. Utan att man blivit smittad med denna bacill, kan man aldrig bli sjuk i tbc. Visst kan både "förkylning" och "överansträngning" ibland medverka genom att nedsätta motståndskraften, men utan tuberkelbaciller i kroppen blir det aldrig tuberkulossjukdom. Först under senare delen av 1800-talet började man ana, att tuberkulos var en smittosam sjukdom. Det slutliga beviset härför kom, då den tyske läkaren och sedermera nobelpristagaren Robert Koch år 1882 framlade sin upptäckt av tuberkelbacillen. Denna bacill är en ytterst liten mikroorganism, en smal stav av några 1.000-dels mm:s längd, som bara kan iakttagas med mikroskopets starkaste förstoringar och efter att man färgat den med speciella färgvätskor. Närmast är den besläktad med svamparna — en av dess allra närmaste släktingar är för övrigt spetälskans bacill, som ser ut på precis samma sätt. I och med upptäckten av tuberkelbacillen och den därmed sammanhängande insikten om att tuberkulosen var en smittosam sjuk-

dom, fick hela antituberkuloskampen en fastare grundval att arbeta på. Om vi ser på förhållandena i vårt eget land, så hade sjukdomen undan för undan ökat särskilt i städerna fram till 10-årsperioden 1871—1880. Men så inträdde vändpunkten och dödlighetssiffrorna började åter falla. Sedan dess ha de oavbrutet fallit, med undantag för en ökning under förra världskriget samt en mindre stegring under andra världskriget 1941. Av särskilt intresse för oss gotlänningar att veta är att vår ö vid mitten på 1700-talet hade den lägsta tuberkulosdödligheten i riket, liksom på den tiden också norrlandslänen visade låga siffror. Dessa siffror stego sedermera starkt och i våra dagar har tyvärr Gotland en av de högsta dödlighets-siffrorna i tbc, endast överträffat av Norrbotten, Västerbotten, Jämtland och Blekinge.

Exteriör av Follingbo sanatorium.

Hur blir man smittad?

Hur blir man då smittad med tuberkulos? Jo, i de allra flesta fall sker det genom kontakt med en redan sjuk människa med vad man kallar öppen tuberkulos. Man kan också bli smittad av tuberkelsjuka kreatur, men detta behöver man åtminstone inte riskera på Gotland, där alla besättningar äro "reaktionsfria", d. v. s. fria från tbc-smitta. En människa med smittosam lungtuberkulos stänker omkring sig, då hon hostar, nyser, kanske t. o. m. då hon talar små vätskedroppar, som innehålla bacillerna. Dessa droppar kunna lätt andas in i lungorna, och så kan det vara färdigt. Kanske lika vanligt är, att de små dropparna falla till golvet, torka in och bli till damm, i vilket tuberkelbaciller kunna hålla sig levande längre. Virvlas sedan detta damm upp och inandas, blir resultatet det samma — man riskerar att bli smittad. Av detta resonemang framgår också vilken förebyggande åtgärd mot smitta, som först och främst bör vidtagas. Smittospridningen måste på alla sätt förhindras. Genom olika behandlingsmetoder på sanatoriet måste man försöka att överföra varje smittosamt fall i ofarliga, slutna former av tbc. Vidare måste alla som veta att de har baciller i upphostningen och alltså förstår att de kunna vara farliga för sin omgivning, lära sig att sköta sin hosta och sina upphostningar så, att de inte utsätta medmänniskorna för någon risk.

Genom enkla hygieniska åtgärder kan man här komma mycket långt. Vid hosta och nysningar bör man hålla en näsduk för munnen och näsan, att uppfånga de små kringflygande dropparna. Upphostningarna — sputum — får ej placeras omkring överallt, på marken eller på golvet, utan måste obönhörligt uppsamlas i spottflaskor och spottkoppar och sedan oskadliggöras genom bränning eller nedgrävas djupt! Och naturligtvis bör den, som vet med sig, att han eller hon är smittosam, undvika intim kontakt, framför allt med barn, som äro mycket känsliga för denna smitta. Här

har varje tbc-patient ett mycket stort ansvar. Glädjande nog har man också kunnat konstatera, att de sköta sig utmärkt. Det är ytterst sällan man har haft anledning att antaga att en f. d. sanatoriepatient smittat ner någon i sin omgivning. De farligaste smittokällorna äro i stället sådana, som äro sjuka i öppen tuberkulos utan att veta om det. Det är mot dessa okända, som bacillkräcken borde rikta sig i stället mot f. d. sanatoriepatienter, som kanske till på köpet varit bacillfria i långa tider, om de ens någonsin haft några baciller i sina upphostningar.

De flesta smittade bli aldrig tbc-sjuka!

Nu är det emellertid så väl, att långt ifrån alla, som bli nedsmittade med tuberkelbaciller också bli sjuka i tuberkulos. Detta kan man påvisa med den s. k. *tuberkulinreaktionen*. Denna oerhört viktiga reaktion utföres sålunda, att en mycket utspädd lösning av tuberkulin, d. v. s. ett ämne som bildas av tuberkelbacillerna, insprutas i huden. Har man då någon gång i livet fått i sig tuberkelbaciller, vare sig det skett nyligen eller för många år sedan så uppstår på insprutningsstället en liten rodnad och svullnad i huden — man är tuberkulinpositiv. Den, som aldrig blivit tbc-smittad, reagerar inte. Man ser överhuvudtaget ingenting alls på injektionsstället — man är i så fall tuberkulinnegativ. Endast de, som reagera positivt på tuberkulinprovet, kunna vara sjuka med tuberkulos.

Men långt ifrån alla positiva äro tbc-sjuka. Om jag nämner, att c:a 90 procent av alla svenskar över 40 års ålder äro tuberkulinpositiva och samtidigt säger, att det i Sverige i dag finns inte fullt 100.000 tuberkulossjuka registrerade vid våra centraldispensärer, så förstår man ju, att tuberkulinpositiv och tuberkulos-sjuk är två vitt skilda saker. Majoriteten av de tuberkulosmittade klara av sin smitta utan att sjukdomssymtom uppstå. Kroppens inneboende motståndskraft övervinner på ett tidigt stadium bacillerna, som av-

kaplas och om det bildats någon liten sjukdomshärd, så förkalkas den. Man ser ofta dylika gamla förkalkningar på röntgenbilder av lungorna hos friska människor, som aldrig ha anat, att de faktiskt någon gång för länge sedan haft en liten tuberkulös sjukdomshärd i kroppen, som läkt ut av sig självt. Men om också sjukdomshärden läkt, så kvarstår den positiva tuberkulinreaktionen för resten av livet och med denna har också bildats en viss ökad motståndskraft mot ny tuberkelsmitta. En viss grad av immunitet har uppstått.

Immunitet genom vaccination.

Denna ökade motståndskraft mot ny tuberkulosmitta, som man förvärvar efter en liten utläkt infektion, konstaterades redan av bacillens upptäckare, Koch, i djurexperiment. Man hade på den tiden börjat vaccinera människor mot andra sjukdomar, i första hand smittkopporna och den frågan inställde sig givetvis omedelbart: kan man inte också vaccinera människor mot tbc? Koch var själv inne på den tankegången, men de farliga tuberkelbacillerna kunde man inte använda. Man försökte i stället med tuberkulin, men utan framgång. Den viktiga frågans lösning kom till sist genom fransmannen Calmette. Denne forskare utgick från en stam av nötkreaturens tuberkelbaciller, som i vissa avseenden avviker från den art, som vanligen angriper människan, och odlade denna stam under årtal i konstgjord miljö. Genom ständiga kontroller av bacillernas giftighetsgrad kunde han konstatera, att de blevo allt ofarligare, och efter 13 års arbete voro de alldeles ogiftiga. Från denna stam härstammar det vaccin, vi numera med så stor framgång använder, det s. k. calmettevaccinet. Det har vunnit en oerhörd utsträckt användning och man kan nog säga att de nordiska länderna gått i täten härvidlag. Själva vaccinationen tillgår sålunda, att man precis som vid tuberkulinprovet insprutar en mycket liten dos av vaccinet i huden på den tuberkulinnegative, som man vill ge ökad motståndskraft. Då uppstår efter 6 veckor hos vederbörande en pos. tuberkulinreaktion och med denna den önskade immuniteten. Några obehag i samband med vaccinationen äro ovanliga, det enda man brukar märka, är en liten knöttra på injektionsstället.

Denna vaccination med Calmettes vaccin har i praktiken visat sig vara en utomordentligt stor välsignelse. Den som dagligen arbetar i tuberkuloskampen, ser ständigt och jämt exempel på familjer, där någon av föräldrarna insjuknat i smittosam tuberkulos, och där barnen utan tvivel dagligen under lång tid utsatts för en intensiv smitta, men där de, tack vare tidigare calmettevaccination, klarat sig i högönsklig välmåga. Även om skyddet inte är 100-procentigt, så är det dock så gott, att det vore orätt att neka någon det. På grund av alla de goda erfarenheter vi ha av denna vaccination användes den också alltmera. Sålunda vaccineras alla värnpliktiga, som inrycka till sin första tjänstgöring. Alla tuberkulinnegativa skolbarn tillrådas vaccination, och det är ytterst få, vilkas föräldrar vägra dem detta ypperliga skyddsmedel. Också de nyfödda på våra BB-avdelningar få vaccinet i stor utsträckning. Och naturligtvis anställer vi ingen personal på våra sjukhus och sanatorier, där smittorisken är så stor, som

inte antingen är tuberkulinpositiv på naturlig väg eller också calmettevaccinerats.

Andra förebyggande medel.

Till det förebyggande arbetet hör också att hålla sig i god personlig kondition. Om kroppskrafterna äro nedsatta till följd av dålig och otillräcklig föda, överanstängning genom pressande arbete, nattvak, festande eller kanske flera av dessa omständigheter på en gång, då man så att säga brännt sitt ljus i bägge ändar, bli kroppens försvarskrafter mot sjukdomen nedsatta och man blir lättare angripen, än om man lever sunt och hälsosamt. Orsaken till stegringen i tuberkulosdödlig- het under de bägge världskrigen har framför allt varit undernäring, särskilt bristen på animalisk äggvita och vitaminrika näringsmedel. I synnerhet mjölken är ytterst värdefull, relativt billig som den är och lättillgänglig för alla, men också betydelsen av grönsaker, frukt och grovt bröd kan inte överskattas. Bostadshygienen spelar en ofantligt viktig roll. Tuberkelbacillerna älska smuts, mörker och fukt. Direkt solljus dödar dem på några timmar. Renlighet och god hygien både med hänsyn till den egna kroppen och bostaden äro utmärkta förebyggande medel i tuberkuloskampen. Och vad som gäller förebyggandet av ett första insjuknande i tuberkulosen, gäller i lika hög grad också förebyggandet av recidiv efter en sanatoriekurs avslutande. Också vid eftervården gäller det att följa dessa viktiga hygieniska principer. Härav torde framgå, att denna sida av vårt tuberkulosförebyggande arbete i hög grad är ett ekonomiskt problem. Det har från många håll i olika länder visats, att låg ekonomisk standard och tuberkulosdödlig- het stå i direkt förhållande till varandra.

Om smittan icke övervinnes . . .

Men det är inte alltid det går så lyckligt, att infektionen kan övervinnas utan vidare. Låt oss anta, att den blivande patienten inandats några droppar eller dammkorn med levande baciller i. De hamna någonstades i lungan och framkalla där genom sin giftproduktion en liten inflammationshärd, i allmänhet efter ca 6 veckor, den s. k. inkubationstiden, som alltså vid denna sjukdom är rätt lång. Samtidigt svullnar även lymfkörtlarna, som ligga i stora paket omkring de stora lymftröerna. Den sjuke har nu vanligen mer eller mindre feber, känner sig "förkyld" och kanske hostar något, men symtomen äro föga alarmerande. Det verkar inte vara någonting att fästa sig vid och det går över på några veckor. Ett vanligt symptom vid detta första insjuknande, som är mera i ögonen fallande är k n ö l r o s e n. Detta symptom består i, att blåroda ömmande knölar slå ut på underbenens framsidor, ibland också på armarna, och är ett mycket viktigt tecken på tuberkulos i begynnelsestadiet. Knölros kan ha andra orsaker, men i det övervägande antalet fall är det tbc, som ligger bakom. För detta symptom måste man alltid söka läkare. Lyssnar doktorn då på lungorna, så hör han i regel ingenting, men om man tar en röntgenbild, så ser man vad det är fråga om. De stora, svullna körtlarna på lungroten framträda tydligt, ofta också den lilla inflammationen i lungan. En tids avkoppling med sängläge till feberfrihet, helst på sanatorium samt en tids konvalescens är nu av nöden för vår patient.

Hur går det sedan? Jo, vanligtvis går det bra. Febern går ner, lunghärden och körtlarna avtaga i storlek och förkalkas så småningom. Patienten blir frisk. Endast några kalkfläckar i lungan och körtlarna på röntgenbilden vittna för framtiden om, vad som utspelat sig.

... inträder olika sjukdomstillstånd,

Men sjukdomen kan också fortsätta. Några månader senare får patienten åter hög feber, intensivt håll i sidan och svårt att andas och när han kommer till doktorn, konstaterar denne lungsäcksinflammation — vatten i lungsäcken. Nu brukar en tids sanatorievård vara behövlig med speciell behandling — vattnet kan t. ex. behöva tappas. Det behöver dock inte alltid gå så dramatiskt till. Tyvärr kan man nästan säga, ty den egentliga lungtuberkulosen, som det nu blir fråga om, har ett mycket smygande förlopp i början. Som regel brukar det ofta ta bortemot ett år innan den ger så pass markanta symtom, att patienten själv förstår att något är på tok. Det är därför det är så viktigt, att den som tidigare haft knölros, körtlar på lungan eller vatten i lungsäcken, regelbundet går på kontrollundersökningar på dispensären under de närmast följande åren, även om han känner sig fullt frisk. Om man slarvar med dessa kontroller, eller om kanske den första infektionen gått så spårlöst förbi, att man aldrig sökt läkare för den, hinner tuberkulosen ta allt fastare fotfäste och breda ut sig. Och ju större utbredning den fått, ju svårare är det och ju längre tid tar det, att genom sanatorievård och med de moderna behandlingsmetoder, som nu stå oss till buds, bli herre över sjukdomen. Viktigt att veta är också att de tidigaste formerna av lungtuberkulosen endast kunna konstateras genom röntgenundersökning. Endast genom att lyssna på bröstet kan tidig tbc aldrig uteslutas.

... omöjliga att upptäcka utan röntgen.

Dessa lungtuberkulosens första stadier te sig på röntgenfilmen som små suddiga fläckar, som efterhand breda ut sig och flyta samman. Går det längre, uppstår ett "sår" i dessa sammanflytande fläckar. Den sjukligt förändrade vävnaden smältes ner och hostas upp tillsammans med slem och var från inflammationen efterlämnande en håla, eller som det heter på fackspråket, en cavern i lungan. Sjukdomen har nu blivit vad man kallar öppen. Det sekret, som bildas från cavernens väggar och som hostas upp innehåller massor av tuberkelbaciller. Patienten är nu smittosam.

Inte ens dessa så pass långt framskridna fall med sönderfall i lungan behöva ha några sjukdomssymtom att tala om. Jag har många gånger rent tillfälligt, t. ex. vid undersökning för friskintyg, hittat personer med tuberkulösa fläckar över stora delar av lungorna och med cavernbildning och massor av baciller i upphostningen. Att dessa, som själva inte har en aning om sin sjukdom, äro de allra farligaste smittokällorna, är naturligt. Frågar man dem, om de inte känt av några symtom, så får man kanske höra, att de känt sig litet trötta sista månaderna, kanske också magrat en del, men det var ju inte underligt, så mycket som de haft att göra. Lite hosta om morgnarna har de ju också haft, men det var bara rökhosta. Ta temperaturen ha

Dagrummet på Follingbo.

de vanligen inte tänkt på att göra, Diagnosen kommer som en stor och hemsk överraskning. Det är alltså mycket förklarligt, men inte mindre beklagligt, att den sjuke på grund av dessa obetydliga symtom dröjer så länge, ja alltför länge med att söka läkare.

Full säkerhet endast om alla undersökas.

När vi nu känner till detta förhållande, att sjukdomen har ett så långvarigt, "tyst" förstadium utan symtom, så är det klart, att vi inte bara skall undersöka sådana personer, som ha misstänkta symtom. Även de till synes friska måste undersökas med röntgen av lungorna. I första hand sådana, naturligtvis, som varit utsatta för smittorisk, d. v. s. familjerna och arbetskamraterna till redan kända sjukdomsfall. Här har dispensärerna en av sina stora arbetsuppgifter i det uppspårande arbetet. Så snart ett nytt fall upptäcks, så sättes hela dispensärapparaten i gång. Distriktssköterskan besöker den sjukes hem och arbetsplats, tuberkulinprövar alla, varefter de som reagera positivt och alltså ha möjlighet att vara sjuka, insändas till centraldispensären för röntgenundersökning. Att detta inte är onödigt, framgår därav, att under senare år i vårt land omkring 3.000 okända fall årligen hittas genom dessa rutinmässiga undersökningar av tuberkulinpositiva personer i omgivningen av tuberkulosfall. Och de, som till äventyrs inte reagera på tuberkulinprovet, vaccinerar med Calmettes vaccin.

Men man måste också gå ut med röntgenapparaten bland det övriga folket, som inte veterligt varit utsatt för någon smitta. Detta är de stora skärmbildsundersökningarnas uppgift. Vid 1943 års stora undersökning av Gotlands län, då 99 procent av befolkningen blev skärmbildsfotograferad, hittades på detta sätt 270 förut okända fall med tuberkulos inom lungorna, vilket innebär att ungefär 5 av 1.000 personer, som trots sig vara,

friska, i själva verket voro lungsjuka. Utan att ha några symtom. Då de genom skärmbildsundersökningarna nyupptäckta fallen i regel ha rätt lindriga former av sjukdomen, har behandlingsresultatet varit mycket gott.

Botemedel av olika slag, först sängen . . .

Vad ha vi då för möjligheter att bota tuberkulosen, särskilt då lungtuberkulosen? Ett av de allra viktigaste av våra behandlingsmedel, stöter den nyblivne sanatoriepatienten på, genast han kommer in på sin sjuk-sal. Det är ingenting, som ser särskilt imponerande eller märkvärdigt ut, det är helt enkelt sängen. Kanske det kan vara svårt att förstå, att det kan vara så viktigt och nyttigt, att bara ligga i sängen. Många måste ju göra det långa tider, och visst frestar det hårt på tålmodet ibland. Men alla, som arbetat i sjukvård, ha erfarit vilken utomordentlig behandlingsmetod sängläget är, inte bara för the utan också för många andra sjukdomar, t. ex. magsår, äggvita m. m. Det är den fullständiga vilan i den jämna och sköna sängvärmnen, som är så nyttig. Kroppen kan koncentrera alla sina krafter på ett enda mål, att övervinna sjukdomen. Så är det maten, som måste vara i alla avseenden fullvärdig. Med hjälp av denna skall den kanske genom sjukdomen nedkomne och magre patienten åter bygga upp sin kropp. Numera bryr man sig inte om att övergöda sina patienter, så att de blir så feta som möjligt, men trots detta hälsas alltid en viktökning med glädje. Den visar, att kroppen nu har börjat få kraft över att lägga litet på hullet, att det börjar finnas kraftreserver, och är ett tecken på "stigande konjunkturen". Så upptas ju sedan gammalt också sanatorielivet av hallturer på ligghallarna och promenader i friska luften. Härigenom åstadkommes en viss härdning och träning av konditionen. Den friska skogsluften är också av betydelse, då den verkar gynnsamt på de besvärliga luftrörskatarrer, som ofta åtfölja sjukdomen och fördröja dess läkning.

Så har vi den mera medicinskt betonade delen av behandlingen. Ni får olika mediciner, som kunna behövas, hostlindrande, slemlösande o. s. v., stärkande och uppiggande medel av olika slag, kanske behövs det också ibland något nervlugnande.

. . . så gasning och eventuellt operationer.

En mycket använd behandlingsmetod, som ni alla känner till, även om inte alla själva undergår den, är kvävgasbehandlingen. Den består i, att luft inblåses i lungsäcken, så att den sjuka lungan får dra ihop sig till bara en liten del av sin egentliga storlek. Därigenom blir den mer eller mindre urkopplad från arbetet, d. v. s. andningen, och får tillfälle att vila sig. Om det finns caverner i den sjuka lungan, så kunna dessa under gasens inverkan dra ihop sig och på detta sätt läka ut. Mycket ofta hindras lungans sammanfall, genom att det bildats sammanväxningar mellan lungan och bröstväggen. Dessa sammanväxningar kan man genom en särskild operationsmetod, som uppfunnits av svensken, professor Jacobaeus, bränna av, så att lungan blir fri, och sedan kan dra ihop sig till önskad grad. Många kunna emellertid bli friska även utan gasbehandlingen, som bara är ett led i den allmänna

sanatoriebehandlingen. När man sedan gått med kvävgas i några år, vanligen 3—4, ha de tuberkulösa förändringarna läkt sig, och då släppes lungan åter långsamt ut och återtar sin normala storlek och sitt arbete. Men långt dessförinnan kan patienten börja återta sitt arbete. Vi har också andra operationsmetoder för fall, som av olika anledningar inte passa för kvävgasbehandlingen. Hit hör revbensoperationen, den s. k. thoroplastiken. Detta är ett större ingrepp, som består i att man opererar bort ett antal revben omkring det sjuka området av lungan, så att bröstväggen blir mjuk och lungan kan dra sig tillsammans, med följden, att också cavernerna faller ihop och kunna läkas. Resultaten av denna operation bruka vara mycket goda, om man bara avvaktar det rätta tillfället och väljer ut de lämpliga fallen. Nervoperationen känner ni kanske också till. Fast den utföres på halsen, så verkar den ändå bäst på fall där de sjukliga förändringarna ligger långt ner inom lungan. Genom detta ingrepp förklaras nämligen mellangärdet, som stiger uppåt så att de lägre delarna av lungan få vila och tillfälle att dra sig samman. Också andra nyare operativa behandlingsmetoder finnas, som äro lämpade i särskilt utvalda fall, och som där givit mycket vackra resultat.

Kommer det nya, kemiska medel?

Och så väntar vi alla på det kemiska medlet, som skall reformera hela tuberkulosbehandlingen. Många ha försökts men — tyvärr — ännu har inget av dessa hållit vad optimistiska tidningsuttalanden lovat. Man skall heller inte vänta sig det omöjliga av dessa medel, men om vi får ett så småningom, kommer det säkert att bli ett värdefullt tillskott till våra andra behandlingsmetoder. Det för närvarande mest lovande är väl streptomycin, men då det endast kan framställas i mycket liten skala och till ett ofantligt högt pris — för närvarande lär en kur mot tuberkulos gå löst på c:a 7.000 kr., trots att resultatet inte blir säkert — så lär det väl ännu dröja en tid innan vi kan få börja därmed.

Tillfrisknande och utskrivning.

Och nu har vi hunnit så långt, att vår patient genom sanatoriekuren och kanske genom någon operativ behandling blivit bacillfri, tagit sig storartat i vikt och krafter, sänkan har blivit fin o. s. v. Utskrivningsdagen kommer och så vidtar eftervården. Nu skall han åter ut i världen och stå på egna ben. I stället för det lugna och regelbundna sanatorielivet tillsammans med många kamrater som alla sköta sig på samma sätt, och som förstå varför, skall han ut bland folk, som inte har en aning om, vad det innebär att sköta sig. Inte går det i regel att uppehålla samma hygieniska standard som på sanatoriet, och inte kan heller kosthållet bli detsamma, annat än under särskilt gynnsamma ekonomiska förhållanden. Den långa sjukdomstiden har tårt hårt på de pengar han eventuellt en gång har haft, och sällan kan han överhuvudtaget börja arbeta de första månaderna efter utskrivningen. En tids konvalescens måste följa. Kontrasten mellan de lugna och ordnade förhållandena på sanatoriet och den hårda och kalla verkligheten därutanför är stor och kan bli ödesdiger, om det vill sig illa.

Eftervården börjar vid dispensären.

De medicinska organ, som ha eftervården om hand, äro dispensärerna och då i första hand de med röntgenanläggning utrustade centraldispensärerna. För obemedlade och mindre bemedlade äro dessa efterkontroller kostnadsfria, medan för övriga följes en av Medicinalstyrelsen fastställd taxa, som på de flesta punkter understiger sjukkassetaxan. Vid utskrivningen från sanatoriet får patienten besked om, när nästa kontrollundersökning bör företagas, och han eller hon bör naturligtvis i sitt eget intresse noga följa de föreskrifter både om kontrolltid och andra förhållningsregler, som sanatorieläkaren lämnar. De, som alltmått jämt undergå gasbehandling bruka också i allmänhet få sina påfyllningar på centraldispensären. Genom att dessa behandlingar ske med endast 3—4 veckors mellanrum, är det här mycket lättare för doktorn, att hålla sina patienter under noggrann kontroll. Med ledning av röntgenfilmen, sänkan, kroppsvikten och det rätt obestämbara men för den erfarna läkaren nog så påtagliga begrepp, som vi brukar kalla "allmäntillståndet" samt patientens eventuella symtom, skall nu graden av arbetsförmåga, lämpligt arbete o. s. v. bedömas. Att rätt avvåga alla dessa faktorer, så att den förre sanatoriepatienten icke anstränges över förmåga, men inte heller behöver gå sysslös längre än nödvändigt, tillhör bland de svåraste uppgifterna en tuberkulosläkare har i sitt yrke. Det går inte att läsa sig till, erfarenheten ger här de säkraste riktlinjerna. En viss säkerhetsmarginal måste man alltid ta till, men man upplever trots detta stundom överraskningar, som kunna vara nedslående. Det finns inte två fall, som äro varandra helt lika, varje fall måste bedömas individuellt. Somliga patienter äro ivriga att så snart som möjligt komma igång, och pressa doktorn hårt att bli förklarade arbetsdugliga, andra äro försiktiga, rädsla att börja arbeta igen, och håller tillbaka, då man föreslår dem att återta arbetet. Till den medicinska delen av eftervården hör också, att förse klientelet med vederbörliga intyg, licenser för extra tilldelning av födoämnen och eventuellt erforderliga mediciner.

Allt eftersom kontrollerna visa, att läkningen tycks vara pålitlig och att vederbörande tycks stå rycken för omvärldens påfrestningar, kunna avstånden mellan undersökningarna göras allt längre, och till sist, efter flera års observationstid, då allt sett lugnt ut, kan den en gång lungsjuke definitivt friskförklarad och avföras som läkt ur dispensärens register över tuberkulossjuka. Så kan det gå, när det går som bäst, och som väl är händer det också allt som oftast.

Det kan dock även bli recidiv.

Men bakslag kunna inträffa. Av olika anledningar kan sjukdomen, som vid utskrivningen från sanatoriet sett lugn och pålitlig ut, åter börja röra på sig, varför är det ofta omöjligt att avgöra. Det kan bero på, att motståndskraften nedsättes genom sjukdomar av annat slag. Det kan också bero på olämpligt eller för hårt arbete, på dålig bostadshygien, bristfällig kost och liknande förhållanden, som ha sin rot i ekonomiska svårigheter. Det förekommer tyvärr också, att utskrivna patienter direkt vanvårda sin hälsa genom slarv. De

överskatta sina krafter och lever som om någon sjukdom aldrig hade varit å färde, arbetar för fullt och roar sig dessemellan tappert, även på mindre hälsosamt sätt. Sådant kan hämna sig. Det finns också många fall, där man aldrig kan begripa, varför i all världen en försämring skulle behöva inträffa. Då nu dessa försämringar vanligen bruka komma lika smygande och omärkligt, som jag tidigare beskrivit för sjukdomens första insättande, måste man förstå, hur viktigt det är, att noga passa de tider för röntgenkontrollerna, som av läkaren angivits. Det kan kanske förefalla både onödigt och besvärligt, att år efter år på regelbundna tider resa in till centraldispensären för att undersöka sig, men det lönar sig. Om inte annat, så har man ju sedan den lugna vissheten, att det hela ser pålitligt och bra ut. Och blir det bakslag, så är det precis som vid första insjuknandet, bättre ju förr man kan sätta igång med den behandling, som kan befinnas lämplig.

Samarbete mellan medicinsk och social sakkunskap.

De sociala och ekonomiska förhållandenas stora roll både för det första insjuknandet, för bevarandet av de genom sanatorievården vunna resultaten och för eventuella recidiv av sjukdomen har i det föregående upprepade gånger berörts. Det skulle för tuberkulosläkaren vara av oskattbart värde, att få tillfälle till intimt samarbete med den sociala sakkunskapen i dessa frågor. Vår nya dispensärorganisation fungerar från rent medicinsk synpunkt ypperligt, men skulle behöva kompletteras med ett lika effektivt arbetande socialt instrument, nära sammanknutet med sanatoriet och centraldispensären. Jag tänker då närmast på inrättandet av kuratorsbefattningar. I god tid före utskrivningen från sanatoriet skulle patienten få tillfälle att för en social kurator framlägga sin situation bertäffande ekonomi, möjligheten att senare få arbete antingen inom sitt gamla yrke eller om detta är olämpligt eller om det gäller en ungdom, som ännu inte varit i någon förvärvsverksamhet, möjligheterna till utbildning och anställning i annat yrke. Lämpliga förslag kunna därefter diskuteras mellan kuratorn och läkaren. Också de patienter, som gå på sina regelbunda dispensärkontroller, skulle säkerligen ofta ha stort behov av social och ekonomisk rådgivning av sakkunnig i nära anslutning till de rent medicinska fordringarna.

Arbetskraften måste tillvaratagas.

Den partiella arbetskraften måste även tillvaratagas. Många f. d. sanatoriepatienter ha under längre eller kortare tid efter utskrivningen, kanske t. o. m. för all framtid sin arbetsförmåga nedsatt till viss grad. Även om denna arbetsförmåga ligger på, låt oss säga omkring 50 %, så bör dessa 50 % kunna ge en viss ekonomisk avkastning, om de tillvaratagas på rätt sätt. Det gäller att finna det passande arbetet och att organisera det på lämpligaste sätt. Det skall bli mycket intressant att höra, vad socialvårdens representanter ha att säga i denna fråga. Från medicinsk synpunkt fordras ofta dessa partiellt arbetsföra betydligt noggrannare läkarövervakning än andra utskrivna. Bland dem finnas också en del, som rätt väl kunna ha återvunnit sin arbetsförmåga, men där man på grund av envis kvarstående baciller i upphöstningen ej vågar släppa ut dem från sana-

toriet. Det vore därför från många synpunkter lämpligt, om dessa olika kategorier av partiellt arbetsföra kunde beredas arbetsmöjligheter under särskilt utbildad ledare, i nära anslutning till sanatoriet, på sätt som av Nationalföreningens eftervårdskommitté föreslagits. Detta arbete skulle då kunna sammankopplas med den arbetsterapi för de friskare av sanatoriepatienterna, som bör vara anordnad på varje sanatorium, men som vi här på grund av otillräckliga lokaler ännu inte kunnat sätta i gång med.

Önskemål speciellt för Gotland, men allmängiltiga.

Mina närmaste önskemål i dessa frågor skulle alltså kunna sammanfattas på följande sätt. Fullständig ekonomisk och social utredning för varje sanatoriepatient i god tid före utskrivningen genom en social kurator, vilken också skulle ha regelbundna mottagningar på Centraldispensären för rådgivning i hithörande frågor. Och så inrättande av ett eftervårdshem i nära anslutning till sanatoriet, där för varje fall individuellt avpassat arbete under erfaren ledare kunde ske, och där avkastning av arbetet skulle komma vederbörande arbetare till godo. Vi ha nu intill vårt sanatorium fått uppföra en paviljong, som kanske skulle kunna lämpa sig för detta ändamål. Den är ännu inte färdigutrustad och står dessutom tills vidare till Medicinalstyrelsens och Utlänningskommissionens disposition. När vi sedermera själva kommer att få disponera den, blir det rikligt utrymme över, även om alla de gotlänningar, som ännu vårdas på Hessleby, föras över hit. Slutligen borde i samarbete med kuratorn alla ekonomiska hjälpmöjligheter som finnas *samordnas*, både de bidrag som kunna utgå från olika fonder, från patienternas understödsförening och från dispensärens insamlingar samt från socialvården och detta på ett sådant sätt att patienten icke därigenom ådrar sig en skuldbörda, som tungt belastar honom, då han efter hand återvinner sin arbetsförmåga och sina möjligheter att själv försörja sig och sin familj.

Jag har nu kommit till slutet på min översikt av vårt antituberkulosarbete. De rent medicinska delarna därav, både beträffande det förebyggande, det uppspårande och det behandlande arbetet ha undergått en storartad utveckling under senare år. Endast eftervården, som skall utgöra slutstenen i byggnaden, har ännu ej fått en tillfredsställande utformning, detta väl framför allt beroende på att så många olika faktorer utom de rent medicinska här spela så stor roll. Men också detta problem skall kunna lösas och kommer säkerligen att lösas i sinom tid. Måtte det bara ske snart — varje dröjsmål kan medföra obotlig skada för den enskilde och förluster för det allmänna.

Tuberkulosen på retur i Göteborg. År 1946 har givit en ny botteniffra för tuberkulosdödligheten i Göteborg, enligt av stadsläkare Gösta Göthlin framlagda siffror. Sammanlagt 158 personer avled i sjukdomen under 1946 och detta motsvarar 5 per 10 000 inneväpnare mot 5,6 under år 1945. För elva år sedan var döds-siffran 9,9, eller nära dubbelt så hög som 1946. Dessa siffror gäller alla former av tuberkulos.

FÄBODFLICKAN OCH BJÖRNEN

En sommardag för 25 år sedan träffade jag en gammal "fäbodjänta" som hette Kerstin. Hon hade varit fäbodjänta allt sedan hon var 16 år och nu var hon 72.

— Jag ska säga er, att denna sommar är den 56:te som jag sköter en fäbodvall, sade hon, medan hon undfägnade mig med mjölk och våfflor. (Kaffe hade hon aldrig druckit, sånt är bara gift för kroppen, var hennes mening.) Men jag har fått vara med om ett och annat under alla dessa år. Det märkligaste av allt hände mig en morgon för 45 år sedan. Jag höll på att diska mjölkkärlen när jag hörde ett underligt ljud bakom mig. När jag vände mig om fick jag till min stora förvåning se en stor björn komma mot mig. Björnen var tydligt halt.

Jag stod först tyst och stilla i tro att Nalle skulle fortsätta, men det gjorde han inte, utan i stället satte han sig och såg på mig med sina kloka ögon. Sannerligen yckte jag inte att han grät. Då och då lyfte han sitt ena ben och såg på mig, liksom ville han att jag skulle hjälpa honom.

Varifrån jag fick mitt mod den gången begriper jag inte, men jag tog en träskål med ljumt vatten och en trasa i handen och närmade mig så björnen, som aldrig tog sina ögon från mig. När jag kom intill honom satte jag träskålen framför honom. I det samma lyfte han tassan eller ramen och satte den varligt och försiktigt ner i skålen, under det han tittade på mig och på trasan, som jag ännu höll i handen. Jag kan aldrig glömma de ögonen, hur de bad att jag skulle tvätta hans onda ben, vilket jag också gjorde. På ena benet hade nallen ett stort sår, där en massa smuts, och jord hade åstadkommit var. Troligen hade han fastnat i någon sax eller gjort sig illa på annat sätt.

Sedan jag hade tvättat nalles sår drog jag resolut av mig min ena strumpa och satte strumpan på björnens onda ben. Björnen glodde på sin nya fotbeklädnad. Han hade nog aldrig förr varit så fin. Han grinade med tänderna och liksom skratade, när behandlingen var överstökad. Ni förstår, björnen kan skrattra också, det är då alldeles visst.

Till sist drog nalle sina färde, men när han hade kommit några meter från mig, stannade han och såg på mig och fäbodstugan en lång stund. Han ville riktigt inpränta i sitt minne hur både jag och fäbodstugan såg ut. Jag trodde att jag aldrig skulle få se honom mer, men jag bedrog mig.

Några veckor efteråt saknade jag en ko. Då jag väl visste, att hon skulle kalva när som helst blev jag orolig och jag beslöt att tidigt följande morgon ge mig ut att söka henne. På natten väcktes jag av att den saknade kon stod vid grinden och råmade. Jag steg genast upp och såg att kon hade kalvat, men var hade hon sin kalv? Den hade hon naturligtvis lämnat kvar i skogen.

Nästa morgon var jag tidigt på benen för att gå och söka kalven. Men nu inträffade något alldeles förunderligt. Medan jag satt vid bordet framme vid fönstret och åt min enkla frukost, fick jag se en syn som jag aldrig glömmar. Björnen kom och bar kalven framför sig, precis som man bär ett barn, och lade den varligt framför fäbodstugan. Sedan stod nallen en stund och tittade sig omkring, varefter han försvann.

Jag kunde inte annat än sätta mig ned och gråta, så rörande vackert tyckte jag att "Bamsefar" lönade min hjälpsamhet några veckor tidigare. Ty naturligtvis var det samma björn, slutade Kerstin sin otroliga, men dock fullt sannfärdiga berättelse.

EN INTERVJU

Funchal den 15 mars 1947.

Ett år har förflutit sedan jag kom till Portugal. Med anledning av detta lilla jubileum beslöt jag intervjua mig själv, ty någon annan lär väl inte göra det. Jag fann mig på hallen behagligt utsträckt i en korgstol, njutande av förmiddagssolen bakom till hälften fällda persienner. Det var tidig vår med blommande fruktträd, nyutsprucket löv på alla ekar och sommarvärme i luften, en bjärt kontrast mot den vinterkyla som rådde endast någon vecka tidigare. Jag blandade mig skoningslöst i de naturlyriska meditationerna och sade:

— Förlåt att jag stör! Jag ser att du njuter av utsikten, men tröttnar du aldrig på den? Blir den inte enförmig i längden, denna eviga grönska? Har du glömt snösmältning och vitsippsbackar?

— Nej, det har jag inte. Men jag har lärt mig att tycka om detta säregnet sköna landskap, som är så levande att man fascinerad kan sitta i timtal och betrakta det. Det ska vara i skymningen när näktergalskonserten börjar och man bör helst ha svart, starkt kaffe i glas eller fin Madeira till hands. Då blir det en av de sublimaste njutningar man kan tänka sig, lika stimulerande och upplyftande som god musik eller litteratur. Och mycket lättillgängligare.

— Just det, ja. Hoppas du också är lättillgänglig. Jag tänker nämligen fråga ut dig om det år som gått. Hur har det varit?

— Det har gått fort, alldeles för fort, sedan jag kommit över den första tidens ensamhetskänsla och hemlängtan. Men annars är jag rätt nöjd. Ja, mycket nöjd, när jag tänker på all den skepticism jag mötte, innan jag kom iväg. Det fanns de som trodde att jag ej ens skulle klara resan hit, men jag överlevde utan svårighet och har gjort förbättringar, främst då i fråga om allmäntillståndet. Min optimism har inte kommit på skam.

— Du var väl ganska dålig i början, inte sant?

— Alldeles säkert. Resan översteg nog egentligen kroppens prestationsförmåga, men med envishet gick det. De sa när jag kom, att jag såg ut som ett "påklätt lik". Jag hade ju nästan tillbringat två år i sängen, hade hög sänka, 20 kg. undervikt, krånglig mage och hals, hosta, ingen aptit, åt nästan bara tabletter.

— Men nu ser du inte sjuk ut, tvärtom välmående med bulliga kinder och icke föraktlig solbränna. Du har ökat mycket i vikt, eller hur?

— Nio kilo, men det ser mer ut, eftersom det satt sig på ett ställe alltsammans. Man tar mig inte för sjukling längre, när man möter mig nere i staden på permis. Nu går jag uppe, har relativt hygglig sänka och inga krämpor som kräver medicin. Plåtarna ger belägg för att dessa "yttre" förbättringar även motsvaras av inre sådana.

— Men jag har hört att du får calciuminjektioner ibland. Vad ska det vara bra för?

— Det är obligatoriskt här på sanatoriet. Madeira är så kalkfattigt att alla madeirensare strängt taget skulle behöva sådana insprutningar. Om man hemma hos oss gräver upp en vattenledning är rören nästan igengrodda av kalkavlagringar, men här är de fullkomligt rena efter aldrig så lång tid. På grund av kalkbristen har folk här i regel sköra och dåliga tänder t. ex.

— Vem tilldelar du äran av dessa förbättringar? Är det läkarna som gjort underverk?

— Eftersom jag ingen behandling har, anser jag att det är

Funchals huvudgata förtonar uppåt kullarna.

nästan uteslutande klimatets förtjänst — eller möjligen ombytet av klimat.

— Finns det flera svenskar här?

— Det finns många, fastän jag är ensam på sanatoriet. Nästan alla har de någon sjukdom att dras med, om inte tbc så astma, ledgångsreumatism eller något annat. För de senare är inte ön så bra på grund av backarna. Slät mark är mycket sällsynt.

— Har de också uppnått goda resultat?

— Det känner jag inte så noga till. Jag gissar att klimatets gynnsamma inverkan motverkas av det hektiska nöjesliv, som florerar bland utlänningarna.

— Det kan man förstå, både det ena och det andra. Bo på hotell är inget nöje.

— Nej, och eftersom portugiserna visserligen är gästfria men inte gärna släpper främlingar in på livet och bjuder hem dem i samma utsträckning som i Norden, blir dessa hänvisade till varandras sällskap på restaurangerna. Jag har det nog nästan bättre här. Kommer portugiserna in på livet och har dessutom inga bekymmer för hur jag ska få kvällarna att gå!

— Nå, vad anser du om läkarna? Är de skickliga?

— Svårt att säga. Om man anser en läkare skicklig, beror det väl på att man har förtroende för honom — eller är det kanske tvärtom? Men jag tycker de är bra. Någon gång har vi förstas olika uppfattning om vad som är lämpligt eller ej. Vid blödningar har erfarenheten lärt mig att man bör vara mycket försiktig, men här är de uppe och promenerar som vanligt på ett par dar, bara det lugnat sig. Till undersökning och behandling får man gå, om man är aldrig så svag. Någon möjlighet att köra i säng finns ej. Det finns två antika bärstolar, men dem har jag aldrig sett användas. Vid nyanläggning av gas får offret ligga och ta igen sig 20 min. eller en halvtimme på operationsbordet, sen går han sin väg som om ingenting hänt. Att det går bra är ett under — såvida ej dessa idéer är lika riktiga som våra.

— Du menar att de svenska sanatorierna skulle ha något att lära här?

— Det har jag inte sagt. Sverige är på väg att bli ett föregångsland i fråga om tuberkulosvård såväl som mycket annat. Vad vi skulle behöva importera härifrån är klimatet, men det låter sig inte göra, även om vi inte fått det allmänna importförbudet. Vår överläkare här har varit på en fyra månaders studieresa på kontinenten och kom åter full av entusiasm för de schweiziska sanatorierna — och "svarta börsen" i Frankrike.

Parti av Funchals hamn.

Men i Madrid hade han träffat en läkare, som varit i Stockholm och studerat hos dr Crafoord, och som lovordade denne och den svenska läkarvetenskapen över huvud. I det sammanhanget skulle jag vilja att du skriver en sak. Vi har i Sverige utmärkta medicinska populärvetenskapliga och enbart rapsodiska kortfilmer från laboratorier, lasarett och sanatorier. Varför inte sända med några sådana nästa gång en svensk pansarkryssare eller turistbåt går till Maderia? Sänd också med en språkkunnig läkare, som kan arrangera en konferens ombord. Det vore väl good-will-propaganda om något! Lika intressant som slalomåkning nerför Åreskutan. Ingenting hindrar för resten att man visar bådadera.

— Det ska jag skriva. Men är madeirensarna intresserade av tbc-vård? Är tbc lika utbredd här som i Sverige?

— Ännu värre. Jag trodde att madeirensarna var ett friskt släkte, men det var fel. Ursprungligen fanns ej tuberkulos på ön, men den infördes så småningom av utlänningar — engelsmännen har fått den tvivelaktiga äran därav. Folket var fattigt, kosten undermålig, motståndskraften ringa. Nu finns det lungsjuka i praktiskt taget varje familj. Som följd därav är bacillskräck sällsynt, de lungsjuka behandlas ej som parias, vilket verkligen sker här och var i vårt avlånga land.

— Aha, man anar bittra erfarenheter. Du har känt dig sårad när någon dragit sig undan dig för din sjukdoms skull?

— Vem gör inte det! Men samtidigt känner jag medlidande med dem, för det är nästan alltid dessa som lättast angripes av sjukdomen. Det är nån sorts moralisk vedergällning, tror jag.

— I det fallet är alltså Madeira angenämare. Men den där oförsiktigheten, om du tillåter uttrycket, kan inte den gå till överdrift och bli en fara?

— Jo, tyvärr gör den det. Alla omgivningens småungar leker dagligen på sanatoriets område, och på besöksdagarna vimlar det av barn här. På våra fester i teatern, som även upplåtes åt allmänheten, är fjärdedelen av publiken barn i och under skolåldern, och mödrar kommer ofta släpande med dibarn i famnen. Och genast ska alla systrar beundra dem, kladda på dem och pussa dem var de kan komma åt. Det är upprörande och är mot reglementet, men ingen fäster sig därvid. Själve överläkaren tar ibland med sin barnskara hit upp, den minste var här månadsgammal. Antagligen är jag den ende som reagerar däremot.

— Tror de kanske inte på smittorisk?

— Det gör de allt, men inte konsekvent. Det finns t. ex. ett mycket väl utvecklat desinficeringsdepartement, som prak-

tiskt taget allting måste passera — utom vi själva. Det tycker jag vore större idé. Det är så effektivt, att de rena kläder man sätter på sig, servisen man äter på och flickans händer som serverar en, ständigt utsänder en intensiv, obehaglig lukt. På papperet är det förbjudet att ta besökare i hand. Hur det efterlevs ska vi inte tala om. Har du sett portugiser hälsa på varann? Vilka scener, omfamning och kyssar, så fort det är någon av familjen eller mellan två kvinnor, goda vänner alltså. Döm om min häpnad när jag fick stifta bekantskap med dessa vanor på tåget till Estoril första dagen i Portugal. Jag reagerade som vilken svensk som helst skulle göra, om en medelålders gentleman kommer in i en överfylld spårvagn och går rakt fram till en lika medelålders dam, varpå de utan föregående varning med kraftigt smackande pussar varann på kinderna.

— De där vanorna hör väl samman med den sydländska glöden?

— Antagligen. Men det är lustigt att jämföra dessa älskliga vanor med den stramhet som råder mellan ungälskande själar, åtminstone om flickan är av "familj" och hör till typen som "vet att hålla på sig". Då griper den katolska moralen och uppfostran in, och hon går i brudstol utan att ha blivit kysst av sin blivande make. Förlovningen har ingåtts på så vis, att pretendenten själv eller hans böneman hos flickans fader anhallit om hennes hand, varpå ceremonien bekräftats med ett handslag och någon efter timmen på dagen passande förplägnad. När de sedan gifter sig, kan de ju lätt råka ut för besvikelser, men det är så dags då.

— Det låter nästan som om du själv råkat ut för någon besvikelse?!

— På sätt och vis. Det gäller "klövringen", som lyser med sin frånvaro här. Det är väl djärvt att säga det och läkare och sköterskor må förbanna eller le — men den s. k. klövringen (i hyggligare former; jesuitens tysta förbehåll!) är dock något elementärt i sanatorielivet. Det märker man efter ett år i nunneregim. Att ha en vän och kamrat av motsatt kön att dela sina med- och motgångar med är en stimulans av stor psykologisk betydelse. Det är också — hör och häpna — en moraliskapande faktor! Tänk dig andan på en soldatförläggning eller ett läroverk utan flickor, så förstår du vad jag menar. Här existerar en sådan perversitet på manliga sidan, troligen även på den kvinnliga.

— Och hur verkar klöverbristen på dig? Inga undanflykter, om jag får be!

— Du är allt mer än lovligt närgågen. Men jag ska säga som sanningen är. Jag har blivit nervös, okoncentrerad och som följd därav lat — latare än vanligt. Jag pendlar mellan de mest skilda sinnesstämningar och känner mig andligt urkramad, misslyckad på något sätt.

— Du har kanske rätt, det är inte min sak att avgöra. Jag ska lämna dig i fred nu, om du först ger mig ett slutomdöme; är du nöjd med det år som gått eller är du det inte? Jag har inte fått någon klarhet än.

— Jag tror inte att jag själv kommit till klarhet än. Mitt förnuft säger mig att jag har all anledning att vara nöjd, ja glad. Om det finns ett "men", så är det just detta, att det trots allt är ett år, ett helt år, som gått. Ett år är lång tid för den som är ung. Min ungdom förrinner utan att jag kommer till nytta, finner min plats i samhällsmaskineriet och kulturvärlden. Jag har en känsla av att jag förlorar, trots att jag vinner millimeter på millimeter från caverner och elände. Hälsan går att återvinna, men tiden är för alltid förlorad — och det är detta som jag inte kan försona mig med.

Erik Nilsson.

Sverre Holmsén:

Det låter som en fantastisk roman, som en historia av Conan Doyle eller Stevenson. Men "Jimmy Angels saga" är verklighet. Det vet man nu, sedan American Museum of Natural History skickat ut en expedition, som bekräftat vår tids kanske mest sensationella geografiska upptäckt.

I sydöstra Venezuela där kartan upptar en stor slätt, finner två guldgravare ett väldigt platåfjäll, Auyan-Tepui, som sedan urtiden legat gömt bakom de nästan ogenomträngliga djungel-skogarna. Auyan-Tepui är en försvunnen värld, där tiden stått stilla, där för vetenskapen okända fåglar skriar i skogar av förhistoriska träd, där snärjande djungel av jättestora Rhododendron tvingar människorna att klättra fram som apor högt över den klippiga håliga marken. Auyan-Tepuiplatån är flera svenska mil lång och ligger nära 3 000 meter över havet. Från högslätten och den ångande djungeln runt fjället reser sig bergssidorna ungefär 2 000 meter nästan lodrätt upp till platåkanten. Det är en hart när omänsklig prestation att ta sig dit upp. Där har hemligheter legat okända i hundratusentals år. Och länge, mycket länge kommer det ännu att dröja innan man lyckas utforska denna klippiga, snåriga, bortglömda värld.

Där finns jordens högsta vattenfall, Angel-fallet minst 1 500 meter högt — 30 gånger så högt som Niagara. Där plockade två guldgravare och upptäckare tio kilo guldnuggets ur en bäck på en eftermiddag. Dessa två män var de enda vita som visste att Auyan-Tepui fanns till. En av dem hette Jimmy Angel. Folk brukade skratta åt honom. Det var hans omöjliga "saga" man hade roligt åt. Urstyv flygare var Jimmy, det visste alla, men det fanns några som sade, att Jimmy inte var riktigt klok. En jätteplatå som inte fanns på kartan! Ett vattenfall som gjorde Niagara till en lilleputt! Jimmy kunde aldrig ha läst sin skol-

geografi ordentligt. Alla som läst den så där väl, ord för ord, och slutat tänka där det står punkt, visste att något mera fanns inte, ty det som inte står tryckt, det vet en del folk att man varken behöver undersöka eller ta på allvar.

Men vetenskapsmän av den sort, som är öppna för nya upptäckter är lyhört folk. Ryktet om Angel och hans historia nådde även sådant folks öron. Sju specialister på olika områden, under ledning av dr. George H. Tate, satte kurs mot Venezuela och fortsatte med flyg över urskogarna till den vilda platå som många absolut inte trodde på.

Vetenskapen vill ha torra, kalla fakta, det är klart. Nu har vetenskapen fått en del sådana fakta. Och nu har Jimmy Angel erkänts inte bara som hygglig äventyrare och flygare. På de allra nyaste kartorna över Venezuela ser man tryckt tydligt och klart: Auyan-Tepui — Angelfallet. Och för den som är geografiskt vetgirig intresserar det, att fallet är ungefär 900 meter högre än något annat vattenfall som vi känner till.

Men hela historien började egentligen år 1930, sju år innan erkännandet kom.

Det var i Panama City. En grånad gammal guldsökare, Bob Williamson, kom in på en krog och beställde en drink. Den gamle mannens ögon flög forskande över männen vid baren, tills de stannade vid Jimmy Angel, en lång blond man som lärt sig flyga under förra världskriget.

— Jimmy, sade guldsökaren, jag har hört en hel del om dig. En pojke i Georgetown berättade att om det knep, så skulle du kunna ta ner en luftkärva på ett frimärke. Är det sant?

— Det är sant, svarade Angel.

— Men skulle du kunna landa på en fläck så stor som en baseballplan, så där en 3 000 meter över havet, där luften är

tunn? fortsatte Bob Williamson. Skulle du kunna ordna med en flygmaskin som tar nog bensin för ettusen miles?

Angel svarade, att det kunde han.

— O. K., sade den luggslitne gamle guldgrävaren och sänkte sin röst till en hes viskning. Jag har ett förslag att göra dig. Skulle du vilja tjäna fem tusen dollar?

Angel tittade undrande på gamlingen. Williamson såg inte så vidare förmögen ut, men från en tung läderpåse i sitt bälte drog han i alla fall fram fem tusen dollar.

— Det finns mer guld i pungen, Jimmy, och en massa är kvar där det här kommer från. Jag säger inte var. Det är dit vi ska flyga. Fast jag varnar dig, det blir en fördömt riskabel flygtur.

Jimmy Angel var van vid risker. Han hade varit med som stridsflygare i världskriget. Det var hans yrke att flyga, och på grund av svåra ekonomiska omständigheter flög han vad som helst med motor och vingar, bara någon var villig att betala därför. Fem tusen "bucks". Jo, han visste hur han skulle begagna dem. Det betalade åtminstone förberedelserna.

Men Bob Williamson var hemlighetsfull till och med beträffande flygriktningen.

En morgon före gryningen startade de. Gamle Bob ryckte med tummen åt sydost, och i nästa ögonblick susade de ut över Karibiska sjön. De for över havet österut och följde Santa Martas fjällkedjor, de högsta kustbergen i världen. Solen började steka. Gamle Bob ryckte med tummen. De svängde förbi de sista glaciärerna och flög sydost tvärs över de låga grässlätterna i det centrala Venezuela.

Fram på förmiddagen fick de syn på Orinoco-floden. Som en väldig orm slingrade den sig genom djungeln under dem. Williamson höll hela tiden en liten torrkompass i sin valkiga näve och ville inte låta Angel se den, fast flygaren såg förstås sin egen kompass. Orinoco låg bakom dem. Skogen blev tätare, och fjäll reste sig förut. Röda sandstensklippor och skummande vita älvar visade vilken ojämn terräng de färdades över. Nu tog de en tokig sick-sack-kurs. Gamle Williamson ryckte med sin tumme, än åt det ena hållet, än åt det andra. Han satt och darrade av spänning och kisade med ögonen. Han ansträngde sig till det yttersta för att upptäcka några landmärken som han lagt på minnet. Urskogen under dem började glesna och höglandets savanner öppnade sig mellan klipporna. Jimmy såg med tillfredsställelse en och annan tänkbar landningsplats.

Då ryckte gamlingen plötsligt till.

— Där! ropade han.

Vid horisonten reste sig ett väldigt platåfjäll, som kom alla andra kringliggande berg att se små ut. Jimmy Angel tog flygplanet upp till en höjd av 3 000 meter. De rusade genom molnen över platån och såg ett vilt djungelland fyllt av raviner och kanjons. Williamson kom i extas. Flygplanet gjorde svängar och cirklar allt efter hans ivriga åtbörder. Äntligen syntes en liten öppen fläck.

— Där! Där! Landa där! skrek han.

Det lilla fältet såg aldeles för obetydligt, för ojämnt och för farligt ut. Jimmy cirklade tätt över det och skakade på huvudet. Men gubben blev aldeles ifrån sig.

— Vi kan landa där, vi ska landa där, säger jag! Det finns en förmögenhet i den där bäcken! Vi har hittat det! Guld, guld, guld!

Jimmy Angel smittades av sin partners entusiasm och gjorde slutligen en fenomenal och lyckad landning på den steniga fläcken i det okända fjällandet.

Williamson störtade fram till en bäck och började gräva i sanden. Och samma eftermiddag, när de åter gick till väders,

hade de en last av tio kilo i guldnuggets. När de kom tillbaka till Panama sålde Williamson guldet för 27 000 dollar.

Så började den här historien. Fortsättningen är lika äventyrlig. Den gamle guldgrävaren dog plötsligt ett par månader efteråt, och Jimmy Angel försökte ensam hitta tillbaka till guld-bäcken på Auyan-Tepui.

Precis var det låg var han inte säker på, eftersom flygplanet följt en så krokig kurs. Han behövde mer pengar för ett ordentligt plan. Han lyckades också skaffa sig ett sådant. Hans operationsbas blev den lilla oljestaden Bolívar vid Orinoco-floden. En liten savann bakom staden blev hans flygfält, och härifrån flög han gång på gång in i det okända. Hans hustru följde honom alltid. De försvann i veckor, kom tillbaka uttröttade men utan att förklara. Det gick vilda rykten om Jimmy på Bolívars krogar. Man gissade hit och dit. Letade han efter Redfern, flygaren som försökt en non-stop-flygning från Brunswick, Georgia, till Rio de Janeiro och på ett mystiskt sätt försvunnit någonstans i djungeln? Eller letade han efter guld? Eller kanske han var tokig? Ryktet gick. Men folk tyckte om Jimmy Angel.

Tokig var han i alla fall inte, och eftersom han hade sin hustru med sig, tog han inga onödiga risker. Nedanför Auyan-Tepuis platåfjäll rev han myrsamhällen och högg bort buskar, och han gav sig inte förrän han hade ett flygfält på savannen hälften så stort som La Guardia Aerodrom. Han byggde en ställning från vilken han kunde nå maskinen och reparera den. Han byggde en palmbladshydd, där han lade upp ett förråd av konserver. Han lade upp en försvarlig trave 25-liters bensindunkar på fältet. Och han hade till och med en liten gummi-båt.

Jag vet också, att Jimmy Angel hyste planer på en koloni därinne i vildmarken. En gång på Tahiti för många år sedan, när jag hade hand om Zane Grey Camp, hörde jag för första gången om Jimmy. En engelsman som rest jorden runt traskade in i lägret och blev min gäst. Så småningom blev vi goda vänner, och en kväll på bungalow-verandan, när vi satt och lyssnade till bränningarnas rytmiska muller utifrån korallrevet, började min vän att berätta om Jimmy Angel. Han kände honom personligen, sade han. Han trodde på honom och beundrade honom. Detta var flera år innan Jimmys historia erkändes, den gången folk skrattade åt honom. Min gäst berättade om Auyan-Tepui, det försvunna land, där tiden stått stilla. Han talade också om vattenfallet, som var jordens åttonde under. En av Jimmys planer, berättade han, var att få till stånd en koloni därinne i vildmarken. Det skulle bli en så gott som självförsörjande liten värld med gemensam äganderätt till jord och produkter. Men för att starta det hela måste han ha guld och inte minst viktigt: Venezuela-myndigheternas tillstånd.

Nu undrade engelsmannen om jag skulle ha lust att följa honom till Bolívar och gå in som kolonist vid Auyan-Tepui. Det lät frestande och saken intresserade mig starkt, men vissa omständigheter gjorde det omöjligt för mig att resa från min söderhavso.

Vi fortsatte i alla fall att prata om Jimmy Angel och denna fjärran platåvärld, tills vi överraskades av morgonrodnaden över lagunen och fågelkvittret i brödfuktsträdsdangarna.

— — —

Jimmy trodde först att skogarna kring foten av Auyan-Tepui var människotomma. Men en dag kom en skygg indian med båge och blåsrör fram till honom. Han hade stor respekt för flygplanet vars dånande motor hade skrämt honom och hans lilla stam, fyrtio Arecunasindianer. Men deras nyfikenhet växte

starkare än deras fruktan, och så småningom kom de alla fram ur skogen där de bodde.

Jimmy gjorde sig god vän med dem och för att de skulle överkomma sin rädsla för planet bredde han ut några varv av en rulle scharlakansrött kalikåtyg över en ving. Det lockade dem, och till alla som vågade komma fram och ta i det skar han frikostigt av ett stort stycke tyg som gåva. Och alla kom slutligen fram. Han gav dem verktyg av metall och billiga smycken.

Och indianerna gav honom guld. De ville inte säga de hittat det, men de visste att vita män tyckte om det tunga gula ämnet. Deras hövding sade åt dem att ta fram stora klumpar som bevis på vänskap. Det var på så sätt Jimmy klarade alla de där åren.

Men det var omöjligt för honom att finna rövningen och guld-bäcken, där han och gamle Williamson landat. Platålandet var genomskuret kors och tvärs av sprickor och klyftor, och där fanns många små bäckar alla för lika varann för att tjäna som landmärken. Många platser såg ut som möjliga landningsfält, men när han flög tätt ned över dem såg han vattnet sippra mellan grästuvorna. Utan gamle Williamson vågade han sig inte på en landning, och fru Angel fick honom att lova att aldrig försöka landa utan henne.

Men han kunde inte låta bli att fortsätta sina spaningar.

En dag när han för att komma under molnen flög mellan bergväggarna i en jättekanyon såg han något som han hade svårt att tro. Ett vattenfall föll från molnen högt över honom och störtade obrutet till kanyonbotten djupt under honom. Först fattade han inte hur stort det var. Dess ofantliga höjd gjorde att det verkade smalt. Han hade ingen känd dimension i omgivningen att jämföra det med, och i denna kanyon gick allt i jättestor skala. Men när han flög i riktning mot det fallande vattnet, började han förstå hur långt bort det låg — så sakta vattenmassan tycktes falla — och så långt!

Han gned sina ögon, men vad han sett fanns kvar. Han steg upp i molnen för att se var det började. Han tittade på höjdmätaren, och flög sen mot kanyonbotten. Altitudskillnaden var över en engelsk mil. Då kunde Jimmy inte hålla tyst längre. När han kom tillbaka till oljeläget vid Orinoco berättade han för sina vänner om vattenfallet, och om indianerna som gav honom guld för glaspärlor. De skrattade åt honom. De kunde inte ta honom på allvar. Jimmy tog det godmodigt och bjöd hela gänget på drinkar.

Men de som inte trodde Jimmy spred i alla fall historien, som de kallade "Angels saga". Den nådde Caracas. Den nådde amerikanske oljegeologen Martin, sportsmannen Gustavo Heny och geografen, kaptenen Felix Cardona. De slog ihop sina kloka huvuden och bestämde sig för en rekognosceringstripp. De flög till Jimmys läger. De väntade i dagar på att molnen över Auyan-Tepui skulle bryta upp. Heny och Cardona, som var goda bergsklättrare bestämde sig slutligen att göra ett försök till fots. Det tog dem flera dygn att kravla sig upp för bergväggarna mot ett ställe där det såg ut som om de skulle kunna nå platåkanten. Under tiden flög Jimmy tätt över dem och släppte ner proviant till dem i fallskärm. De nådde toppen och blev de första vita män som besegrat dessa vilda bergväggar.

Men de kunde inte komma vidare i de snåriga platåskogarna. Stora sprickor och bottenlösa raviner skar sönder terrängen kors och tvärs. Från en hög kulle kunde de genom kikare se en avlägsen plats där de trodde att ett plan kunde landa.

De lyckades efter stora vedermödor ta sig ned till savannen igen. Angel flög med dem över den plats de sett i kikaren. Det var en dålig landningsplats, men flygaren sade att han möjligen skulle kunna landa där utan att döda någon, även

om marken var mjuk. Heny som var mästare i bergsklättring tog en god titt på omgivningarna och förklarade sedan att han trodde sig om att kunna ta dem ned igen om de blev strandade däruppe. Kapten Cardona var också klättringsexpert men avrådde. Heny sade i alla fall, att han var "game" om Angel var det. De två bestämde sig för att göra försöket. Cardona skulle stanna vid radion och kalla på hjälp om något gick på tok.

De satte i gång med sina förberedelser. Men en morgon, när de värmdes upp motorn för att starta, sprang fru Angel ut på fältet.

— Om du tänker landa däruppe, Jimmy, sade hon, så följer jag med.

Hon hade sett terrängen på platån. Hon hade varit en flygares hustru i årtal, men hon ville absolut inte bli en flygares änka.

Hon följde med, och när de landade gick det som hon befarat. Men det var nära att allt gått bra. På grund av den tunna luften var hastigheten stor vid landningen. Planet vaggade och hoppade över de fuktiga grästuvorna, och det hade nästan stannat, då vänster hjul sjönk ned i ett tvåfots vattenhål. Vänster ving slog i marken och bröts.

Radion var oskadad, och de satte sig genast i förbindelse med Cardona — som bara var 23 km. bort men tusentals fot under dem och skild från dem genom hemska avgrunder och dimmiga klyftor. Cardona svarade och de hörde att han sände ut vädjan om hjälp.

Räddningsexpeditioner startade från Caracas, Colombia och från Guyana. Inget flygplan kunde hitta dem. Och de måste ned eller svälta ihjäl. De första två dagarna letade de frenetiskt

och förgäves efter guldbäcken. Men sen måste de börja nedklättringen. Och de kom ned. Det tog dem fjorton hemska dygn att tillryggalägga dessa 23 km. Heny visade sig vara en utomordentlig skogsman och klarade av det hela som han lovat.

Jimmy Angel engagerades nu av American Museum of Natural History för en expedition med rent vetenskapligt syfte. Dr. George H. Tate blev ledare för expeditionen som bestod av sju medlemmar. Men nu aktade man sig för att försöka landa uppe på Auyan-Tepuis platå. I stället utökade de och förbättrade Jimmys basläger ett stycke från bergets fot. I den ända till 50 meter höga regnskogen norr om lägret fann expeditionen en tropisk djurvärld av vrålapor, tapirer, bisamsvin, spetsbjort, myrslokar och omkring 250 arter fåglar. Bland dessa var 26 arter okända i Venezuela och en del var till och med för vetenskapen helt nya fåglar.

Dr. Tate och hälften av expeditionen lyckades med hjälp av indianska bärare ta sig upp på berget genom en brant ravin. När de inrättat sig däruppe, skickade han indianerna efter förstärkning, och ornitologen Thomas Gilliard berättar om sin bestigning av Auyan-Tepui, att till en början gick färden genom en tät regnskog. Tungt lastade indianska bärare förde fram förråd av mat och instrument av olika slag. Stigen blev allt brantare. Dimma och regn avlöste varann. Efter en drypande våt natt fortsatte de nästa morgon utan frukost och kom i en besynnerlig skog av jättestora Rhododendron som stod så tätt att de måste klättra fram som apor från gren till gren fem meter över marken. Där lyste praktfulla röda och gula orkidéer. De nådde en tvärbrant bergvägg över 500 m. hög. De fann en stenig klyfta, där de kunde ta sig upp. Men dimman låg tät, och när natten kom kröp de som huttrande apor in under ett stort klippblock för att vila.

Först nästa dag lyckades Gilliard nå dr. Tates läger på toppen av platån. Den var bevuxen med förhistoriska skogar, med knappast utvecklade träd, föråldrade växter med underliga, tjocka vaxartade blad. Tät, snärjande undervegetation och hela terrängen översållad av raviner och klyftor som gjorde det omöjligt att gå från en del av platån till en annan.

Men expeditionen gjorde sitt bästa, och under de fem veckor som följde insamlade den 32 olika fåglar, flera arter däggdjur och många växter. Klimatet häruppe, 3000 meter över havet, var subtropiskt.

Till slut tröttnade indianerna på de livsfarliga och strapatsfyllda klättringarna med förråd upp till de vita männen. De måste därför ta sig ned till baslägret utan att kunna nå det flygplan som Jimmy Angel måst lämna kvar på platån.

Venezuelas president blev nu livligt intresserad av amerikannarnas forskningsresultat och sände ut en större expedition med Jimmy Angel till Auyan-Tepui. När de medföljande geologerna från Jimmys flygplan såg jordens högsta vattenfall kunde de inte tro sina ögon. Angel-fallet är nu det antagna namnet. Ett ståtligare minnesmärke än det praktfulla natufenomenet kunde Jimmy knappast önska sig.

Och jag vågar hoppas att han en vacker dag skall finna sin guldbäck och starta den där självförsörjande kolonin i de förhistoriska skogarna vid det gömda fjällets fot.

Jag undrar vilka frukter man kan odla vid Auyan-Tepui? Jag har tänkt mig åt det hållet. Jag undrar vilka skepp går dit och när?

— ★ —

Målilla sanatorium har fått ny läkare. Till sanatorieläkare vid Kalmar läns sanatorium vid Målilla har utnämnts med lic. Stig Törnell, vilken sedan 1938 varit underläkare vid Österåsens sanatorium.

Vår i sjukrum

Min värld är inte stor. Sen ganska lång tid tillbaka ryms den inom fyra väggar. Lakanen sluter sig, klubbiga och heta, kring en kropp, som inte längre vill lyda mig. Händerna är bleka och blåådriga som på en herrgårdsfröken och benen är smala. "rakt som speter", säger Ada.

Telefonen ringer. Genom sin blanka lur och smala, ringlande tråd släpper den in något av yttervärlden till sjukrummets avskildhet. Röster — vänligt deltagande, nyfiket frågande, kyligt beklagande . . . Kära du, så tråkigt! Hur får du tiden att gå? Blir det inte långsamt? . . .

Långsamt!

Händerna ligger sysslolösa på täcket — utan verktyg. Javisst. Men också utan hindrande brådska. Här finns inga tågtider, inga schema eller tickande klockor. Inga: Du skall, du måste. Skynda, skynda. "Det nödvändiga" håller mig inte längre i sitt tvingande grepp. Jag läser böcker jag förut ej hunnit med, jag låter alla fantasier blomma . . .

Allt som oftast glider blicken ut genom balkongdörrarna. Girigt suger jag åt mig ljud, ljus, dagrar och växlande färgspel över den lilla bit himmel och jord, som jag kan se genom glasrutan . . . Morgon tänds, afton kommer. Dagar går . . . Tänjs ut, tills de brister i vårlig dur-klang.

Så småningom spills det lite blått i ljuset. Det rinner blått ur skymningen, ur grenarna . . . Mot kvällningen rör sig barnen som blå skuggor i dungen. Marsvåren vandrar genom trädgården och sätter frätande spår i den porösa snön. Efter några dagars tö med vattenpladder i stupröret, katt-jam och ekorrar-nas heta älgskogsjakt, ligger så äntligen marken bar, befriad från sitt sterilt vita bårtäcke. Den är brun, fuktig av smältvatten, med svällande mosstuvor och våta risknippen . . . I skogsbacken ovanför skjutpaviljongen måste det finnas blåsippor! Fjuniga och oändligt bleka i färgen. Gräset nedanför balkongen ser likadant ut som i blåsippsbacken — jag skulle vilja gräva i det med fingrarna för att leta. Barnen, som springer förbi, har bytt ut vinteroverallen mot tunn kappa. Jag sneglar mot rödstjärtens holk — fast jag vet att det är för tidigt. Ännu dröjer det några veckor, innan han låter höra sitt lockrop från trädgårdens björkdunge.

— — —

Det är kväll. Tallarna sträcker sina orgelpipor uppåt. Björkgrenarnas bulnande knoppflor rispar sakta mot rutan; det låter som ett litet klirrande, vårblikt skratt. Under träden bubblar rännilar av smältvatten . . .

Jag ligger och tänker på att det var jul och adventsljus som speglade sig i fönsterrutan, när jag gick till sängs och att himmelsbiten mellan träden den gången var prickig av blossande, fosforbleka stjärnor. Och nu . . .!

Medan undulaterna Bellman och Karolina kvittrar om älskog i skymningen, räknar jag på fingrarna. Månad efter månad . . .

I kväll är det svårare än eljest. Allt är så livsbejakande, så friskt och ungt. Jag känner en kväljande olust. Rör lite på mig som för att pröva, hur mycket jag orkar; nyper i lakanet med svettiga, magra händer i en löjligt meningslös opposition mot ett obevekligt öde.

Just då kommer en ekorre skuttande på balkongräcket. Den blir sittande ett ögonblick utanför glasdörrarna med framtassar-na vilande mot bröstet och den yviga svansen böjd i en sirlig

SKOGSHUGGARE

Några glimtar från det hårda arbetets värld

— Hoj, Karlsson, kom hit å mät opp den här granen åt mej!

Karlsson, det är apteraren det, skogsvaktarens högra hand och huggarnas hjälpreda. Nu kommer han klivande genom moraset med stämpelyxan i ena näven och måttstickan i den andra. Han är i farten från morgon till kväll, far från det ena hygget till det andra, resonerar med skogskarlarne och mäter deras produkter.

— Titta Karlsson, en så'n buse te gran. Han är ackurat som en lampborste, å titta, så'na kvistar! Dom är lika grova som dina stövelskaft, Karlsson, å sega är dom som bockhorn.

Huggaren har slagit sig ner på granens storända och röker sin pipa. Han har arbetat hårt med busgranen och behöver en stunds vila. Det finns få yrken som är så slitsamma som skogshuggarens, det kan var och en vittna om som försökt att försörja sig med yxa och såg. Men arbetet bland skogens trån är friskt och ger en matlust, som ibland övergår allt mänskligt förstånd. En motor som arbetar hårt, behöver bra med bränsle.

Det har varit blidväder ett längre tag. Granarna har gråtit mängder av vatten över skogskarlarne. Den surögda väderleken är minsann inte omtyckt bland skogskarlar. Så fort man hugger yxan i en gran, kommer slagregnet över en, så att man snart nog blir våt inpå bara kroppen. Sedan är det bara att ligga i så att

båge över ryggen. Den tittar rakt på mig. De små livliga ögonen blänker i det dunkelblå kvällsljuset, pälsens intensivt rödbruna färg smälter samman med backens jäsande mosstuvor, den svar-ta, vädrande nosen är blank och fuktig liksom de våta, svällande björkgrenarna . . . Genom träd, groende frön, växande gräs, genom den lilla varelsen på järnräcket därute, flödar något out-sägbart . . . Något som inte frågar efter hindrande glasrutor eller ett sjukrums kvalmigt tunga atmosfär av väntan och trött resignation. Där är en kommunikation av hemliga krafter, ett samband mellan djur och tyst vårkväll — en enhet bakom mångfal-den. Allt strömmar åt samma håll: Uppåt — mot något ordlöst bortom och över trädtopparna.

Inifrån skogsdungen flöjtar en trast. Blank och mjuk som en snyftning letar sig tonen fram mellan nakna risknippen, glas-klart som om våren själv sjönk ner i den bidande, vidöppna jor-den. Så tystnar den. Strax efter tar ekorren ett skutt upp i björ-ken och är borta ur mitt begränsade synfält.

Men tänk att det blev så ljust i rummet! Att det blev så stilla. All oro försvann, tankarna glider lätt, ingenting stänger dem inne, inga bullrande röster, inga brådslande steg.

Inom mig växer glädjen. Glädjen över Skönheten som uppen-baras i vaggande, saviga björkgrenar, i en trasts fruset tveksamma sång . . . i en liten ekorres harmoniskt fulländade gestalt.

Dagen därpå kom gökdotten. (Sista dotten snö, innan göken börjar gala.) Allt såg vinterligt ut på nytt.

Men himlen var sprött våtblå. Och längst inne i min själ dröjde ljuset kvar.

Margit Geijer-Råberg.

I hygget är hästen fortfarande oersättlig.

man håller sig varm. Nej, tacka vet jag lite torrkyla. Då går det lätt att arbeta, och då är det "renligt" i skogen.

Efter basvägen glider timmerfororna ner mot stora landsvägen. Hästen har fått en allvarlig konkurrent i bilen. Förr fick Pålle ta hand om allt transportarbete från skogarna ner till industrierna, men nu har de moderna "kamparna" Ford, Chevrolet och vad de nu heter blivit allenarådande på landsvägarna. De skogs-ägande bolagen bygger nu bilvägar långt upp i skogarna med stickspår till de avlägsna hyggerna, så att kommunikationerna mellan arbetsplatserna skall gå fortare. Men i hygget med dess oländiga terräng är hästen fortfarande oersättlig. Och väl är det, ty en pålitligare arbetskamrat än den fyrbenta "kusen" kan man knappast få. Han trivs med det hårda livet i skogen, och det händer ibland att han skriker av iver att få ta i ordentligt, när timret lastats och björnats fast ordentligt på kalkarna.

En karl är sysselsatt med att hugga upp en gammal björk, som stått mitt i hygget. Nu skall det bli fin ved av åbäket. "Trummen" är sega och svåra att bearbeta. Men huggaren har släppta och järnkilar med sig. Ibland förslår inte ens sådana don. Huggaren berättar, att han ibland får ta dynamit med sig och spränga veden. Så vresiga kan masurbjörkarna vara att tas med. Men fin kakelugnsved blir det ur dem. De vackraste exemplaren av släktet *Betula verrucosa* brukar man sälja till någon knivfabrik i Norrland. Skaften på de välkända slidknivarna från Mora är ju ofta av masurbjörk.

När jag ser huggarna stå och driva in järnkilarna i björken, kommer jag att tänka på de primitiva don man förr fick klara sig med. Då hade man ryggsäcken full med träkilar, när man gick hemifrån, men hittade man en sådan här björk, förslog de inte långt.

Middaag . . . ! Ropet ljuder genom hygget, ekar mellan berg-väggarna och besvaras av andra skogskarlar långt bort. Det stundar till middagsrast. Av grankvistar och annat bråte gör man upp en ordentlig brasa, och kring den samlas hela laget och börjar gräva i ryggsäckarna. Hungern sliter i innanmätet; det kräver massor med mat för att bli lugnt. Tack vare de moderna värme flaskorna kan huggaren nu ha lagad mat med sig i skogen. Det betyder mycket för hans välbefinnande, att han får stödja middagsmålet på potatis och fläsk.

Vid middagsbrasan har man möjlighet att koppla av och resonera om diverse problem. Politik, kärlek och nya avtal med

Frisk aptit vid middagsbrasan.

bolagen diskuteras med samma glöd under det att mjölkbuteljer töms och tjockpannkakor försvinner i gapen. Småfåglarna håller sig alltid framme för att plocka åt sig av smulorna. Många av dem blir goda vänner och drar sig inte för att sätta sig på smörgåsarna och picka i smöret, trots att de har ett stort skogshuggargap i hotande närhet. Ibland kommer det älgar till hygget för att äta av björkriset. De stolta djuren är inte alls rädda så här års; ser de hästar, blir de ännu säkrare. De har tydligen förtroende för fyrbenta varelser, även om dessa är av helt annan art än de själva.

Vinterdagen går fort i skogen. Mörkret kommer hastigt mellan stammarna, och innan man vet ordet av, står man där och famlar i dunklet. Från någon kolning kommer romantisk stybbdoft svepande, och lyssnar man noga efter, kan man höra havets bränningar rulla mot klippstränderna där i fjärran. På de slingrande skogsvägarna söker sig karlar och hästforor hem till byn, där stugan väntar med ljus, värme och mat åt en trött och utsliten skogens son.

Aron H—g.

Morgon med melodi

av Nils Thorén

Klar morgon —
etsade träd mot blå rymd —
porlande smältsnö
i solen . . .

Avlägset sjungande
kommer en melodi
närmare med vägen —
— Tusen rosor röda —

En banal melodi kanhända
men — den fyller
morgonens väntan
med ljusa tonvägors glädje.

En man med dragspel
dröjer i förhoppning
utanför en hyreslängas
vinterstängda fönster . . .

Några slantlösa,
stirrande ungar
står i en cirkel och gapar —
— runt omkring oss glöda —

När jag sitter på spårvagnen
fortsätter mitt hjärta
att spela
morgonens vals melodi
mitt ibland alla
korrekta, stela ansiktsmasker
omkring mig —
ögon, som irrar
mot det synliga Intet
— Ni har väl betalt för resan! —

Ack, sjungande dragspel
under blå rymd!
Döva öron, hjärtan utan melodi —
kanske du spelade
för en enda
— Tusen rosor röda —

På förekommen anledning

få vi påpeka att korrespondens rörande De Lungsjukas Riksförbund eller Tidskriften Status icke bör adresseras till någon av Förbundets funktionärer personligen utan till Förbundet, resp. tidskriften.

DE LUNGSJUKAS RIKSFÖRBUND.

Man måste jämkas

Olle kom ner från kammaren på övre botten, sträckte på sig och satte sig vid matbordet i köket.

— Det var skönt att få slafa ett slag, sa han. Har du nått käk?

— Ja, sa modern. Jag håller på att värma upp lite pannkaka.

— Asch, sa han misslynt. Du vet väl att pannkaka inte är bra. Det lägger sig som en tyngd i magen, och jag ska ju tävla om en stund.

— Men annars tycker du ju så mycke om pannkaka!

— Ja, annars. Men idag är det ju tävling. Begriper du inte det?

— Jag gör väl inte det, sa hon.

Han åt i alla fall maten hon satte fram.

— Jag tycker du är för gammal att hålla på med det där tjafset, sa hon efter en stund. Springa omkring som en vettvilling. Det är ingen mening med det.

— Det där begriper du inte.

— Nä, kanske det.

— Jag är i alla fall bäst i stan i längdhopp, sa han. Förresten blir man frisk och stark av idrott.

— Och gnällig, sa hon. Och ömtålig.

— Snack!

— Eva var här för en stund sen, sa hon. Jag ville inte väcka dej.

— Jaså, kommer hon på tävlingen?

— Inte vet jag. Vet du väl bäst själv.

— Javisst.

— Hon verkade lite underlig. Är det nått fel mellan er?

— Nej, inte alls.

— Eva är en präktig flicka. Du ska vara rädd om henne.

— Tack för kaket.

Han reste sig, tog väskan med idrottsgrejerna och gick ut.

Det är en fin dag, tänkte han, en riktigt idealisk tävlingsdag. Inte för varmt och inte för kallt. Men solen skiner och det blir nog folk. Inte så mycke som på fotboll, men i alla fall. Några hundra... kanske fem hundra. De behövdes. Pengar behövde man alltid. I synnerhet nu till S. M. Jag undrar om jag får åka till S. M., tänkte han. Det beror på om jag gör ett bra resultat idag. Jag har i alla fall gjort nära sju meter, tänkte han vidare. Fast inte i år. I år har jag bara gjort lite över sex. Men nu känner jag mig iform igen. Äntligen. Om jag gör över sex och femti idag, så får jag åka. Då blir det jag i längd och Kalle på femtonhundra och Lasse i kula. Lasse har faktiskt en chans. På en finalplacering åtminstone. Och det är vackert så. Grabben är ung.

Han visslade en bit och stannade vid en telefonkiosk. Om jag skulle ringa Eva, tänkte han. Men sen ångrade han sig. De hade haft en liten sammanstötning igår. Hon gillade inte att han idrottade varenda söndag och tränade varenda kväll. Han förstod henne på sätt och vis. Det var inte så ofta de fick vara tillsammans. Men han gillade heller inte att bara gå och dra om kvällarna som de andra... Sitta på en uteservering och dricka kaffe och höra på musik. För all del när gång. Men, herregud, det var inte så länge man kunde hålla på. Och han ville åka upp till S. M. en gång innan han la upp. Förresten kunde han inte svika kamraterna.

Eva var lite vrång. Hon var inte riktigt juste mot honom. Hon förstod inte det här med idrotten. Det var inte bara detta att vara i prima kondition, fast det var fint också. Men tävlingen... hon begrep inte... spänningen... det där att spänna sig... kämpa... att uppbjuda hela sin kraft och gå förbi. Kanske i sista hoppet. Man tog ut det yttersta man hade av sig själv. Ja, det där begrep hon inte.

Han visslade lite igen för att få bort tankarna på henne.

Han måste bli kvitt den där olusten om han skulle kunna göra sitt bästa. Men det satt något kvar... en oro... en klump i mellangärdet som inte gick bort. Tusan också!

När han kom fram till Vallen hade de första åskådarna börjat strömma in. Den stora högtalaren ovanför ingången skrånade en marsch. Ute på gräsplanen hade funktionärerna samlats. På kolstybbsbanan gick en man och drog en vält bakom sig.

Några av kamraterna och motståndarna hade redan dragit på träningsoverallerna och joggade omkring på planen.

Men Olle hade inte så bråttom. Längdhoppet kom inte förrän en bit in i tävlingen. Han hade god tid på sig.

Nu slutade grommofonmusiken. I stället tog en röst vid:

— Som ordförande i Eriksviks I. F. har jag härmed äran hälsa våra vänner från Östköping välkomna...

Olle drog på sig idrottskläderna i omklädningsrummet och gjorde sen en tur inåt skogen. De små stigarna där var bra att mjuka upp sig på. Den där klumpen i maggropen satt kvar och oroadde honom.

Att hon inte kan begripa det här, tänkte han, att känna sig riktigt i form och få visa det... att tävla... festen och människorna... spänningen före och snacket efter... kamraterna...

Kampen därute på planen hade börjat. Han hörde ett startskott smälla och strax därpå hurrarop. Det där vann Jonas, tänkte han. Jonas är god för några tiondelar under tolv på hundra meter och det räcker i dag.

Han joggade omkring tills han blev lagom varm och uppmjukad. Sen återvände han till omklädningsrummet och masserade sig på benen. Så var han färdig att springa ut på planen och jogga en stund till. Han skakade hand med ett par längdhoppare från Östköping och de höll ihop en stund.

— Du är i prima form idag, sa den ene.

— Inget vidare, sa han. Jag åker dit idag så det susar om det.

— Snack!

— Bergis!

Nu var det snart deras tur. De drog sig bort till längdhoppbanan och stegade upp lagom ansats åt sig.

Olle tittade ett par gånger åt läktaren till för att se om Eva satt där. Men han kunde inte upptäcka henne. Hon är fortfarande sur på mig, tänkte han, och det drog lite i mellangärdet. Hon skulle sitta här nu. Och vara stolt över honom.

Med ens tyckte han att alltsammans var likgiltigt. Han var inte alls på humör. Det var inte roligt att tävla idag. Och kanske morsan hade rätt rent av, det var kanske lite löjligt.

Nu var det tid att börja. Hans ene motståndare stod och vaggade ett slag och gav sig sen iväg.

— Fem och sjuttio, sa speakern.

Det var inget att hurra för. Sören, Eriksviks andre man, hoppade sen. Sex meter! Folk applåderade.

Nu kom Östköpings ess. Han tog det lugnt i början, ökade farten, fick spikarna mitt i plankan och hoppade. Ett bra hopp. Sex och sexti! Det var som tusan!

En av Östköpings kastare kom fram till Olle.

— Där får du att bita i, sa han. Satsa för fullt idag.

Olle svarade inte. Han gick fram till sitt ansatsmärke. Där stod han ett par sekunder och vägde. Den där klumpen satt fortfarande kvar i magen. Eva, tänkte han, och sex och sexti, det klarar jag aldrig. Så gav han sig iväg, pressade sig fram, plankan skymtade till ett ögonblick som ett vitt streck. Nul! Och så flög han.

Så fort han stod i gropen kände han att det var fel. Och ögonblicket efter hörde han domsordet:

— Övertramp.

Det går inte idag, tänkte han. Jag vet inte vad det är för fel.

När han kom tillbaka flyttade han ansatsmärket några centimeter framåt.

Nästa hopp han gjorde var också övertramp. Men sen fick han ett godkänt hopp på sex och tre. Nu låg han i alla fall tvåa. Ingen av de andra hade ökat. Det blev några poäng för laget i alla fall.

När sista omgången började satte han sig i gräset. Han hörde slött på när de ropade upp sex och en för Östköpings andre man. Nåja, sämre än tvåa kunde han inte bli. Men inte bättre heller.

Plötsligt ryckte han till. Någon hade ropat på honom.

— Vad är det? frågade han halvhögt.

— Där borta, sa Sören, det är din böna som hojtar.

Ja, sannerligen, var det inte Eva. Hon satt uppflygen på läktaren och vinkade åt honom. Då var hon alltså inte sur längre. Han vinkade tillbaka, lite tveksamt... lite stött. Men han kände i alla fall att det där trycket lättade. Eva var där. Hon tyckte om honom. De hörde ihop, Eva och han.

Östköpings bästa man hade hoppat. Övertramp. Nåja, han var väl säker nu att hans sex och sexti skulle stå sig.

Nu var det Olles tur. Dagens sista längdhopp. Och han låg tvåa på sex och tre.

Hon drog ett djupt andetag, ställde sig tillrätta, böjde sig fram, stod inte bra, stampade lite för att känna svikten. Eva och sex och sexti är väl inte hela världen, bara man kunde få ansatsen att stämma ordentligt.

Han tittade hastigt upp åt läktaren. Eva hade rest sig och vinkade åt honom. Han drog ett djupt andetag och satte iväg.

Nu kände han plötsligt hur hopp sugen han var. Hela kroppen lydde med ens. Han ökade takten, pressade sig fram i rasande tempo, kände i ett ögonblick hur satsen stämde och... nu...

Där var han nere i gropen igen. Han hoppade åt sidan och upp över sargen. Ett par ögonblick var det tyst.

— Olle Linds sista hopp mätte... sex meter och sjuttio centimeter, hörde han högtalaren säga.

Han hade alltså vunnit. Och med ett bra resultat också. Med ens tyckte han att det inte alls var märkvärdigt. Han tyckte att han hela tiden hade varit medveten om att det skulle gå så. Kamraterna tryckte hans händer, publiken applåderade.

— Du är klar för S. M., sa lagledaren. Fint, Olle!

När han var omklädd stod Eva och väntade på honom. De brydde sig inte om att stanna kvar. Eriksviks seger var redan klar.

Eva tryckte sig mot honom.

— Förlåt mej, sa hon, jag var lite dum igår.

— Det glömmer vi, sa han. Det var inget alls.

— Du var fin, Olle, sa hon. Jag var ängslig för att du inte skulle vinna.

— Var du?

— Ja, faktiskt. Jag tycker inget vidare om idrott, men jag vill att du ska vinna.

— Det är inte logiskt, sa han.

— Nä, sa hon, men så är det.

— Om fjorton dar åker jag till S. M., sa han.

— Jaså, sa hon.

Han stannade plötsligt och tog henne i armen.

— Du, sa han, du kan väl följa med. Jag har några kronor sparade. Och så tar du fritt från jobbet några dar.

— Det går nog, sa hon, det vill jag gärna.

— De gick tysta en stund.

— Du, Olle, sa hon. Jag ska försöka tycka om det. Man måste jämka.

— Ja, sa han, det måste man. Jag också.

Svamparnas vårsång

Av mykologen Bengt Cortin

"Den ljusnande framtid är vår" — så kan man helt poetiskt utbåsta inför svamparnas vårsång. Den mörka årstiden är lång och under den tiden befinner sig en mykolog i vinteride. Och detsamma är förhållandet med det stora svampklientelet. Först med murklornas ankomst sker uppvaknandet och just vid denna tid är det underbart att kombinera friluftslivet med "murkelmotionen".

Emellertid kan det behöva att påpekas, när man talar om muklor i mera vidsträckt betydelse, att däri innefattas åtskilliga inte bara arter utan också släkten. Vanligast kända är bopmurklorna (släktet *Morchella*) och stenmurklorna (släktet *Gyromitra*) och inom dessa båda grupper förekommer det flen arter och artvariationer. Mest allmän nu om våren är den vanliga stenmurklan (*Gyromitra esculenta*), som skyntar här och var i skogsbackarna, särskilt i den steniga och gropiga barrskogen och utmed upptrampade skogsstigar. Stundtals visar den förkärlek för svedjeland och gamla vindfällan, men också trädrötterna kan erbjuda en fristad. Vid flera tillfällen har jag funnit stenmurklor just utmed barrträdsrötter och vecker uppradade som på en pärlband och detta har varit upptaget till en både ögats och gommens njutning! Att man emellertid måste handskas varligt med dessa svampar, det fick man belägg för härom året, då ett par systrar råkade illa ut för helvellsyran, d. v. s. stenmurklans giftämne. Stenmurklan är nämligen i själva verket, vid sidan av de vita och lömska flusvamparna, en av Sveriges giftigaste svampar, vilket jag gärna kan understryka i detta sammanhang. Stenmurklan måste därför, för att utan risk kunna förtäras, först avkokas och den bör ske i tre å fyra minuter, varefter spadet ovillkorligen bö bortslås. Ett annat sätt att undvika giftet är att torka den svamp och därefter förvara den inmot ett halvår innan förtäring sker. I detta senare fall behövs ingen egentlig avkokning tillgripas; stenmurkelspadet kan då utan olägenhet tillvagas vid exempelvis en stuvningsanrättning. Däremot har

Stenmurkla.

Örmurkla, gammal (överst) och ung.

toppmurklan — så vitt känt — aldrig orsakat någon allvarligare förgiftning och rekommenderas därför alltid oförvälld numera. Denna svamp växer i både löv- och barrskog.

Ovanstående relationer får emellertid inte avskräcka någon från att insamla och avnjuta den delikata stenmurkelprimören. Blir den bara ordentligt förbehandlad, är förgiftningsrisken decimerad till noll — såvida man inte hör till de överkänsligas skara. Sådana personer kan, trots avkoket, bli illamående av stenmurklorna, men detta är som sagt de rena undantagsfallen.

Att skilja en stenmurkla och en toppmurkla åt är synnerligen enkelt. Stenmurkelmössan är mer eller mindre rundad samt tydligt bucklig eller veckad och vindlingarna erinrar i viss mån om en hjärna. Toppmurkelmössan (och här talar vi om den vanligaste formen) är däremot kägelformad eller långsträckt men för övrigt bucklig eller veckad och försedd med talrika ovala gropar, som är förenade genom nätlika veck eller liksom av höga ribbor.

Men under vår vandring i skog och mark under denna årstid kan vi helt plötsligt träffa på en del andra lustiga svampar, även de tillhörande murkelfamiljen. T. o. m. medan snön ännu ligger kvar, kan man stöta på den mindre vanliga bombmurklan eller bombmurklingen (*Sarcosoma globosa*), vilken dock saknar kulinariskt värde. Denna svamp förekommer i gran-skogen och gärna gruppvis. Fynd av bombmurklingen brukar merendels komma dagspressen till godo. I Dagens Nyheter för den 16 maj 1903 skriver t. ex. professor Lagerheim om ett sådant fynd och år för år får man läsa namnen på de lyckliga svampjägare, som lyckats uppspara den första bombmurklingen för året. Svampen är cylindriskt rundad, ovan platt, och inuti fylld med en geléartad vätskeanhopning, som gör att fruktkroppen nästan känns blytung. Dess storlek är en ordinär stenmurklas.

Under våren kan vi också finna den matnyttiga örmurklan (*Discina perlata*), som då och då brukar saluföras på torgen i Stockholm tillsammans med de andra vårmurklorna. Den brukar vid sidan av det officiella namnet också benämnas plattmurkla, enär dess habitus mycket påminner om en något

Bombmurkling.

deformerad eller tillplattad stenmurkla. Svampen gör dock skäl för namnet örmurkla, alldenstund den har örfason. Översidan är brun (som kanel) och undersidan vitaktig. Storleken brukar hålla sig mellan 3—10 cm i bredd. Örmurkulan är först skål-liknande men breder så småningom ut sig allt mer och mer och blir konvex samt får — i och med detta — i mitten en hoprynkning nästan till form av en kort fot. Svampen förekommer såväl i löv- som barrskog men är ej så allmän. Den växer dels på marken, dels på de murkna stubbarna.

En annan vårsvamp är rotskålen (*Sclerotinia tuberosa*). Denna lilla trevliga svamp parasiterar på rotstockarna av vitsippan och har sin fruktifikationstid just när denna står i blom. Vitsippentusiasterna har säkerligen iakttagit rotskålen, som är rätt vanlig i blomsterbackarna. Svampen har som ung ett skälliknande utseende men blir så småningom platt och liknar då något en örmurkla i miniatyr. Den är först mörkbrun; i äldre stadium bleknar den betydligt och detta gäller framför allt om den glatta yttersidan. Rotskålen är obetydligt mindre än de förut nämnda murkelarterna. Själva skålen håller måttet 1—3 cm i bredd. Foten, som är mörk, kan bli ända till 10 cm och däröver i längd och den utgår från det i marken dolda sklerotiet, vilket är rotskålens övervintringsform.

Men det finns ännu mindre murklor nu på våren, bl. a. den lilla vackra ögonskålen (*Peziza scutellata*) och stybbskålen (*Peziza carbonaria*). Ögonskålen är gulröd eller nästan mönjeröd och försedd med bruna hår i kanten. Dess bredd kan räknas i mm (högst 1 cm). Svampen förekommer allmänt på multnande ved och trädrötter, och överensstämmer i sin skälstruktur med rotskålen, den lättast observerade skålsvampen.

Stybbskålen däremot är gulbrun och har alltså rotskålens färg. Även denna svamp är pygméartad, dess kant är i stället för hårig gryngt naggad, vilket ser tämligen dekorativt ut. Stybbskålen föredrager brända skogsmarker och kan också iakttagas bland låga mossor.

Under vårutflykten kan det ibland hända, att vi helt plötsligt stannar inför en murkande barrträdstubbe, som är över-sållad med rostnavelskivlingar (*Omphalia campanella*). "Den lilla klockan" — som svampen kan kallas — blir högst 2 cm i bredd och hör inte heller den till matsvampfloran, men den är en magnifik uppenbarelse i all sin sprödhed. Varje vår har jag stannat inför detta myller av svampmätningar, som så betagande och fräscht överkläder skröpligheten, d. v. s. den i förmultnelse varande stubben. Livets seger — så ringer bestämt den lilla klockan!

Karlshamnskonferens . . .

(Forts. fr. sid 9.)

mer. Den måste följa närings- och arbetslivets skiftande förhållanden och utveckling. Arbetsterapi måste ge sådana kunskaper och färdigheter som kan bli till grund för försörjning och existens när patienten skrivs ut.

2. Tillsättande av särskilda kuratorer som förmedla kontakten mellan sjukhusmiljön och omvärlden och söker underlätta patienternas möjligheter att på nytt växa in i samhällsgemenskapen.

3. Skapande av en kvalificerad yrkesutbildning, som tager nödig hänsyn till sjukdomens speciella förhållanden och syftar till att göra patientens inträde i arbetslivet effektivt och bestående och som med utslutning av tempo och korttidsarbeten leder till trygghet och varaktig försörjning.

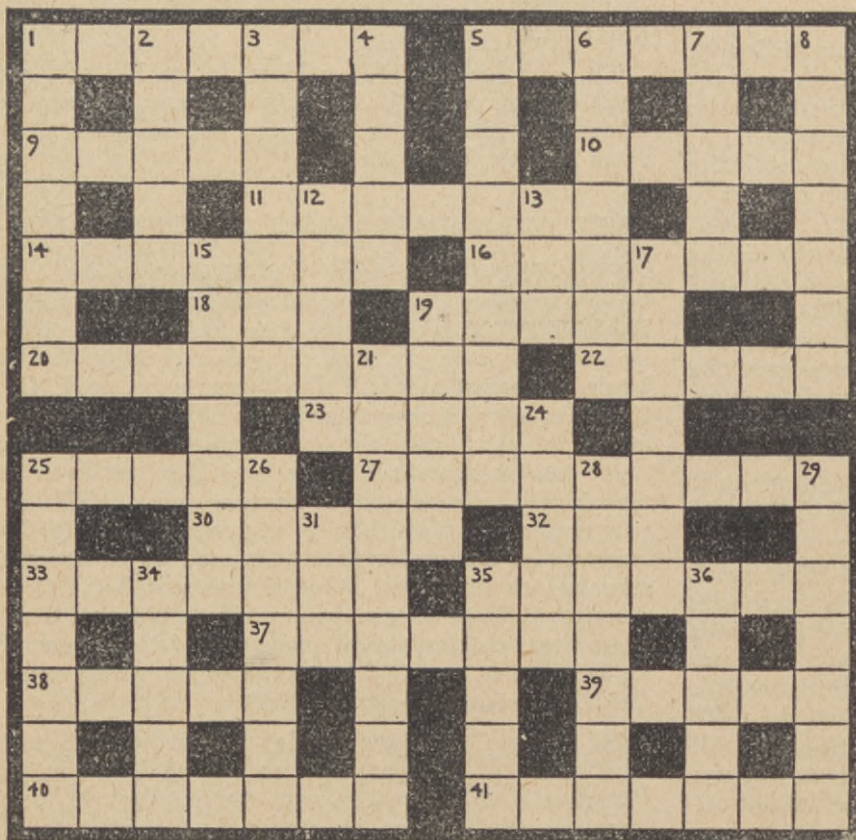
4. Skapande av en effektiv understödsorganisation, som ger patienten en kontinuerlig eftervård i form av ordentlig bostad, närande föda och ordentlig utrustning fram till den dag då han eller hon kan förörja sig själv. Denna understödsorganisation bör byggas på dispensärerna, som äga de medicinska förutsättningarna att rätt bedöma understödsbehovet. I detta sammanhang bör åtskillnad göras mellan sjukvård och fatigvård.

Till motiv för dessa grundpelare i en effektiv eftervårdsform pekade talaren bl. a. på bristen på arbeta-kraft och befolkningsutvecklingen — faktorer som klart visar att vi måste utnyttja alla människor vi ha. Om man blott ger de lungsjuka ekonomiska förutättningar för effektiv hjälp så kan mycket vinnas, även om det kanske omedelbart verkar betungande för samhället.

Som en inledning till den följande diskussionen — vilken av utrymmeskäl ej kan refereras — höll assistenten i länsarbetsnämnden i Karlskrona, *Rune Erenius*, en översikt om de nya förslag till yrkesutbildning och arbetsvård, vilka framlagts av den statliga kommittén för partiellt arbetsföra. Efter att även ha skildrat de åtgärder och motiv, som äro vägledande för arbetsberedningen, slutade herr Erenius med att hälsa konvalescenterna välkomna till honom, när det gälde planering för arbete och utbildning. Konferensen avslutades av tjänstgörande ordföranden, landstingsman Johan Andersson, som gav en kortfattad exposé av de synpunkter som präglat konferensen och tackade medverkande för en givande och intressant orientering i tuberkulosvård och tuberkulosbekämpande.

Till vårens förstlingar hör också den läckra vårnagelivlingen (*Collybia tenacella*), som ofta kamperar ihop med örmurklan. Även den svampen lägger vi beslag på under vår tevistelse och den duger mycket bra som råkostpålägg på luchs-mörgåsen. Och det är just det vi ska komma ihåg: ett sör-gåspaket och en ficktermos bör ingå i utrustningen även under vårpromenaden. Då kan vårt fria liv i skog och mark betydligt förlängas och utbytet bli rikare på alla sätt.

KORSORD NR 5

VÄGRÄTA ORD.

1. En aristokrat i Tåkern. (7)
5. Kan aldrig bli bas. (7)
9. 1.000.000 av vårt minsta kubikmått. (5)
10. Var majorskan på Ekeby. (5)
11. Spisdetalj och höge gudars irritation. (7)
14. Irritationsmoment för bokinnehavare. (7)
16. Dragningskraft för Skansen-barnen. (7)
18. En siffra som vi inte kommer ifrån på många år ännu. (3)
19. Pappersgrav. (5)
20. "Fattigdomen fördras med jämnmod, när den delas av alla." (9) (Wigforss.)
22. Uppstår när meningarna äro *mycket* delade. (5)
23. Elva vindar — ser man, i en dikt av Ture Nerman. (5)
25. Räknas icke med i ryska handelsavtalet. (5)
27. Ger trädgården utseendet av ett filigransmönster. (9)
30. Signal som radiolyssnaren känner till. (5)
32. Holländsk exportvara. (3)

33. Få. (7)
35. Svart streck mot gul horisont. (7)
37. Duger ej som agn, kan vid ofred göra gagn. (7)
38. Kallades på sin tid Ivan den förskräcklige. (5)
39. Göra flugorna mer än önskligt. (5)
40. Ej riktigt klart huvudvatten. (7)
41. Kan sätta potatis och satt sin sista potatis. (7)

LODRÄTA ORD.

1. Kan både tagas och fås, frivilligt eller ofrivilligt. (7)
2. Kan bridgespelaren spela ruter i. (5)
3. Han som fick höra, att mycket finns mellan himmel och jord... (7)
4. Kunde Kalle Schewens ö lämpligen heta. (5)
5. Vad som fattas i nederlaget. (9)
6. Sätter den egna njutningen främst. (7)
7. Hallå! (5)
8. Kallas också gallimatias. (7)
12. "Hans ordenskedja är den gyllene frasen, hans högtidsdryck vokabernas essens." (5) (Frans G. Bengtsson.)
13. Kastas över bord. (3)

15. Het på gröten. (7)
17. Skogsjobb. (7)
19. Kvalificerat tjat och gnäll, kunde man säga. (5)
21. Hur en ordentlig dam vill gå hem på kvällen. (9)
24. Tyngdes av det klot, som däri beskrives. (5)
25. Användes vid undervisning om olika föreningar. (7)
26. Fadermördare. (7)
28. Verkar det när man är "däbt i näban". (7)
29. Änka i viss förbindelse med tre och Kant. (7)
31. Går på ändalykten illa. (3)
34. Slutar med fallera. (5)
35. Vill säkert ingen vara med om dagligen. (5)
36. Har i regel medgång. (5)

Lösningarna

till detta korsord, som vi för att tillmötesgå en mängd lösare gjort — troligen — betydligt svårare än vanligt, skall vara redaktionen, Kocksgatan 15, Stockholm, tillhanda senast den 10 juni. Två pris, om resp. 10:— och 5:— kronor, utdelas. Lösning och pristagarnas namn meddelas i julinumret.

På förekommen anledning erinras om att varje tävlingskuvert endast får innehålla en lösning. För inbesparing av porto kunna dock flera tävlande — exempelvis från ett sanatorium — samla sina lösningskuvert och insända dem i ett gemensamt konvolut, som då märkes "Tävlingsbrev".

Annars skola alla kuvert märkas "Korsord nr 5". Detta är mycket viktigt ty lösningar som insänts utan sådan märkning riskera att icke komma med vid prisdragningen. Glöm heller ej att sätta ut Edert namn vid lösningens insändande! Varje gång komma ett flertal korrekta lösningar utan någon som helst anteckning om vem som är insändaren. Det kan inte gärna bli något pris för en sådan lösning!!

Lösning till korsordet i nr 3.

Här är 3:ans korsord i rätt löst skick. Antalet insända lösningar var denna gång

Schackspalten

Red. av E. Lundin

ENGLAND SLOG HOLLAND.

En landskamp England—Holland med 10-mannalag i dubbla omgångar spelades den 6—7 april i Amsterdam. Holländarna, som saknade Euwe i sitt lag, fingo se sig besegrade ganska stort av sina gäster. Slutresultatet blev 13½—7½. I följande parti från matchen hemför en av holländarna en övertygande seger. Motståndaren gör sig skyldig till kardinalfelet att lägga beslag på en bonde utan att noga räkna med konsekvenserna.

DAMGAMBIT.

C. v. d. Berg, Holland.	B. H. Wood, England.
1. d2—d4	d7—d5
2. c2—c4	e7—e6
3. Sb1—c3	Sg8—f6
4. Lc1—g5	Lf8—e7
5. e2—e3	Sb8—d7
6. Sg1—f3	0—0
7. Ta1—c1	c7—c6
8. Lf1—d3	d5×c4
9. Ld3×c4	Sf6—d5
10. Lg5×e7	Dd8×e7
11. Sc3—e4	Sd5—f6
12. Se4—g3	eb—e5
13. 0—0	e5×d4

bra nära rekordet för vanligt månads-korsord, vilket betyder ett drygt arbete med granskningen. Ett roligt arbete var det dock, ty icke mindre än 82,35 % av lösningarna voro felfria, vilket hedrar våra korsordsintresserade och korsords-skickliga läsare.

Bland de 17,65 % fellösningarna voro jämnt hälften av "slarvkaraktär", medan samtliga på den andra halvan fastnat på 10 vägrätt: Vad är minimum? Detta ha många velat ha till "något", somliga till "litet"! I det förra fallet blir resultatet att det skulle vara juni-solen som tittar fram under "fruntimmersveckan" och nog trodde man alltmänt känt vara att denna remarkabla vecka hör juli till. I senare fallet krånglar det till sig med "vägkost" och detta borde vara nog för att väcka misstankar om fellösning.

Vid lottdragningen om priserna gynnas denna gång Anders Björk, Avd. I A, Renströmska sjukhuset, Göteborg, med första pris, 10:— kr. och Helge Lundgren, Avd. C, Håssleby sanatorium, med andra pris, 5:— kr. Beloppen sändas per post.

Så tacka vi för alla vänliga hälsningar och uppmåna våra lösare att ta itu med majnumrets korsord, som säkert blir en hård nöt att knäcka.

Tävl.-red.

WASABRÖD ger råg i ryggen!

14. e3×d4	Sd7—b6
15. Tf1—e1	De7—d6
16. Lc4—b3	Lc8—g4
17. h2—h3	Lg4×f3
18. Dd1×f3	

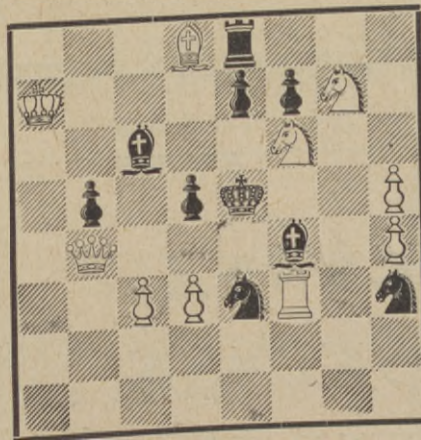
Hittills har partiets förlopp varit tämligen sensationsfritt och följt kända vägar. Svart har nu draget 18. —, Sb6—d5 till sitt förfogande med ungefär lika chanser. Frestelsen att roffa åt sig en bonde blir honom emellertid för stor.

18. — —	Dd6—d4?
19. Sg3—f5	Dd4—d8
Obs. damförlusten efter 19. —, D×b2,	
20. Tc2!, (Da3. 21. L×f7!)	
20. Te1—e7	g7—g6
På en gång har svart råkat hopplöst illa ut — "tack vare" bonderovet!	
21. Df3—c3	Sf6—d5
22. Lb3×d5	Dd8×d5
23. Sf5—h6†	Kg8—g7
24. Sh6—g4	Dd5—d6
25. Te7—d7!	Dd6—e6
26. Tc1—d1	.. b7—b5

Det fanns naturligtvis inget försvar mot hotet Td1—d6.

27. Td1—d6	b5—b4
28. Dc3—d2	Sf6×d7
29. Td6×e6	f7×e6
30. Dd2×d7†	Tf8—f7
31. Dd7—d4†	Uppgivet.

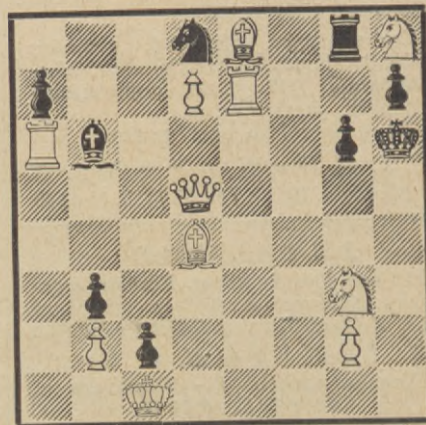
PROBLEM N:r 139. Av H. Bernard.

Matt i två drag.

Lösningar: Problem nr 137:1. Kg 8.
Problem nr 138:1 a 4.

PROBLEM N:r 140. Av R. Bridgewater.

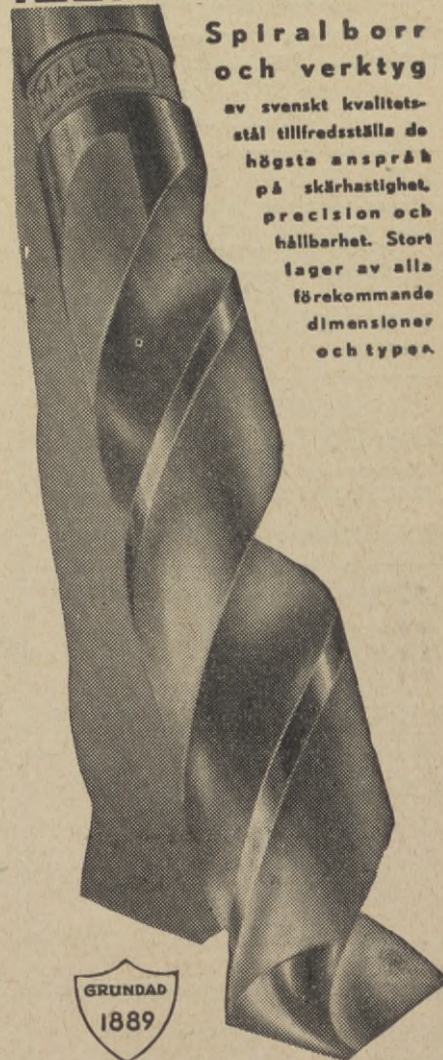

Matt i två drag.

MALCUS

Spiralborr och verktyg

av svenskt kvalitetsstål tillfredsställa de högsta anspråk på skärhastighet, precision och hållbarhet. Stort lager av alla förekommande dimensioner och typer.

A.-B. MALCUS HOLMQUIST - HALMSTAD

STOCKHOLM med omgivningar**ALLT FÖR KONTORET**

Carbonpapper, färgband, stenciler, dupliceringsfärg, häftklammer, häftapparater, finpapper, dupliceringspapper, pärmar m. m.
Trycksaker från eget tryckeri

TYCHO WRETMAN
Kungstensgat. 38. Tel. 31 93 55, 31 63 49.

JU TELUMP

Säckar och juteväv köpes. Fördämningsmattor, cisterner, sand- och torkgaltar säljas. Koksgrutor, Järnbalkar och Plåt.

A. JÖNSSON & C:o
Timmermansgat. 47 - Stockholm
Tel. 43 03 59, 43 63 83

Medlemskap i statsunderstödd

SJUKKASSA

är en ekonomisk tillgång, som Ni ej kan undvara. Skydda Eder själv och Edra barn genom inträde i ortens erkända sjukkasse

**ÖSTRA SVERIGES
ERKÄNDA CENTRALSJUKKASSA**
Sveavägen 61 — Stockholm
Tel. 23 09 85

KJOLPLISSERING
i moderna veck och mönster, märkning, hälsöm, brodering, stråveck, knapphål och knappslagning utföres fort och väl. Gamla Plisséer ompressas.
Order till landsorten.

"S P E C I A L"-STOCKHOLM
Tel. 10 43 71 Malmkillnadsgat. 23

**INGENJÖRSFIRMAN
EDWARD LARSSON & C:O**

Kungsgatan 44, STOCKHOLM
Tel. 21 17 18, 21 24 23. Tel.-adr.: Larscomp.
Levererar: Transport- o. Sällanläggningar

HELLSTRÖMS TOBAKSHANDEL

Sveavägen 135
Tel. 33 63 34

REKOMMENDERAS

VART NI GÅR I VÄRLDEN

så blir vandringen lätt
i skodon av

KEMBELS HANDMETOD
Butik: Drottninggatan 65

TEKNISKA AFFÄREN SKATAN

Sjukvårds- och förbandsartiklar.
Tekniska varor. Parfymor. Tvål.

Hantverkargatan 37 - Tel. 51 05 73

G. ERIKSSONS EFTR.
Drottningholmsväg. 7. Tel. 50 36 94
REKOMMENDERAS

KAFFESTUGAN

Svartmannagatan 11—13

REKOMMENDERAS

Minska Edra utgifter - köp hos oss!

Se här några exempel på våra priser:
Affärskuvert, 0:60 pr 100 st. Brevblock,
100 blad, 0:85. Helark, dubbla, pr 100
ark 1:75. Kortlåda med 100 kort och reg.,
4:85. Reservoirpennor, div. märken, rab.
priser. Snörpärlor, kvarto pr ds 3:80.

KONTORSLAGRET, G:la Brogatan 36.
Telefon 20 64 58.

FURU- o. BJÖRK-MÖBLER

— Sörsta urval i trevliga modeller —

A.-B. OTTO DAHLIN
Tel. 23 20 95 växel Sveavägen 62

HOTELL HELLMAN

Bryggargatan 5
Tel. Namnanrop

REKOMMENDERAS

BETALD ANNONSPLOTS

A L I N G S Å S

**GYNNA
SVENSK
INDUSTRI**

ARBOGA

BAGARNS BRÄNDA BULLAR
behöver ingen husmor, som gör sina in-
köp hos oss, vara rädd för. Våra till-
verkningar framställas av förstklassiga
ingredienser.

C. G. EKSTRÖMS Eftr. Finbageri
Nygatan 46 Tel. 433

BANKERYD

BETALD ANNONSPLOTS

BODEN

LUNDGREN S
Herr- och Damfrisering

Tel. 2795

Perfekt utförande. Skicklig personal
alltid till Eder tjänst

VID BEHOV AV KLÄDER, VÄND
EDER MED FÖRTROENDE TILL
MATSSON & NÄSLUNDS EFTR.

Skrädderi & Herrekipering

BODEN

Telefon 20 98

**BORAS OCH SÖDRA
ÄLVSBOGSLÄN**

Kom ihåg Edra vänner vid såväl
högtider som märkesdagar med
B L O M M O R från

ALIDEBERGS Blomsteraffär
(Inneh. Oscar Andersson)
Allégat. 7. Tel. 117 27.

**ELEKTRISKA INSTALLATIONS-
AFFÄREN I BORAS AB**

Stora Brogat. 4 — Tel.: 100 58, 200 58

Utför allt, säljer allt elektriskt! Special-
affär i armatur. Starkströms- och svag-
strömsinstallationer. Kostnadsberäkningar.
Reparationer. Motorlindningar.

Borås

Fabriksnederlag

DEN SVENSKA HANDLAREKÄRENS

FÖRNÄMSTA INKÖPSKÄLLA

AB. Corsettindustri

— BORÅS —

NAMNANROP:

A. B. C.-KORSETT

BIL-SERVICE A/B
BORÅS

Allt i bilbranschen.

Allt elektriskt

hos

AB LINDSTRÖM & SJÖBERG
BORÅS
Tel. 103 22, 100 14

Hjelms Bil AB.

A.B. Kamgarn

BORÅS

A.-B. Pettersson & Tisell

Kinnahult

SPANGBERGS BRÖD
GOTT BRÖD
Tel. 108 42

BORÅS MOTORCENTRALS
BILVERKSTAD A.-B.
— BORÅS —

AB NORRMALMS GJUTERI & MEK. VERKSTAD

Telefon 103 93

— BORÅS —

GJUTGODS och REPARATIONSARBE-
TEN för TEXTILINDUSTRIEN

A.-B. Alf Stigens FÄRGERI

SANDARED

Färgning, Appretering

Konstlädertillverkning

RÖR & SANITET, Kinna

Tel. 104 05 Klaesson & Son Tel. 104 05

Utför nyanläggningar, omläggningar,
reparationer och undersökningar för
vatten, ventilation och sanitet.

Anbud lämnas kostnadsfritt på begäran.

Säljer all modernaste material inom
branschen.

FÖR DET MODERNA HEMMET

Gör ett besök på vår utställning! Där
kommer Ni alldeles säkert att få en hel
mängd goda uppslag för Ert hems
möblering.

SKENE MÖBELAFFÄR

Telefon 401 27

FOLKETS HUS CONDITORIET

SKENE Tel. 401 98

Beställningar av

Tårter — Krokaner — Efterrätter

Servering av gott kaffe o. goda kakor

Kinna Yllefabrik

KINNA

Aktiebolaget

Marks Jacquardväveri

Tel. 600 08 Björketorp Tel. 600 08

Tillverkar:

Möbeltyger, Duchatelltäcken, Gar-
diner och Draperivaror i såväl
bomull som konstsilke

BORÅS ELEKTRISKA AFFÄR

ÖSTERLÄNGGAT. 21

Tel. linjeväljare 109 38 - 116 68 - 201 01

Försäljer allt inom branschen

Utför allt inom branschen

AB BREDIN & C:O — KINNA

Värme- och Sanitära anläggningar

utföras fackmässigt under garanti

Telefon 323

BETALD ANNONSPLOTS

FALKÖPING

Bröderna Wahl A.-B.

FALKÖPING

Tel. 148 o. 1148 — Tel. 148 o. 1148

Disponenten 902

RANTENS TRIKÅINDUSTRI

Telefon 739

FALKÖPING

BETALD ANNONSPLOTS

FELLINGSBRO

BETALD ANNONSPLOTS

GÄVLE

Lantmännens Tryckeri
VESTLUND & Co.

N. Kungsgat. 31 - GÄVLE - Tel. 3083
Specialitet: Tidningar och Tidskrifter

G Ä V L E

B U S S - C A F É E T

(FULLSTÄNDIG KAFÉÖREELSE)

Gävle Tel. 6573

OBS! Även till avhämtning och utskickning.

FOLKETS HUS- RESTAURANGEN G Ä V L E

GOD MAT i trivsam miljö

Öppen: Vardagar kl. 9—22

Söndagar kl. 13—22

L U N C H: Vardagar kl. 9—15
Söndagar kl. 13—18

G Ö T E B O R G

Alos självklistrande
KUVERT, KORTBREV,
AVLÖNINGSPÅSAR

Ensamtillverkare:

A. LINDGREN & SÖNER
Göteborg

H A J O M

HAJOMS SNICKERIFABRIK

Telefon 420 02

Specialité: Byggnadssnickerier och
Trävaror - Trävaru-upplag i Kinna.

H A L M S T A D

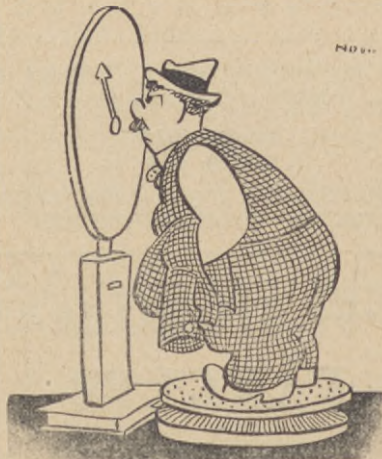
Målarmästare och Fastighetsägare
när det gäller TAPETER i parti, begär
pris och prover från

Byggnadsfirma E. ANDERSSON
Tel. 3193 Halmstad Tel. 3193

MASKINER och VERKTYG
för TRÄINDUSTRIN

levereras av

ING.-F: A ALB. J. WAHLBECK
H A L M S T A D
Tel. 952

— Å, fy attan! Två kilo mer än i förrgår, å då hade ja ändå kavajen på mej...

*

En affärsman.

Det ringde på dörren och när frun, som öppnade, fick se mannen utanför tänkte hon genast stänga igen.

Men mannen sa: — Ett ögonblick snälla frun! Jag säljer inte resår och säkerhetsnålar och rakblad. Jag är inte representant för någon dammsugarfirma eller intervjuare för Gallupinstitutet! Jag kommer inte med räkningar och jag tänker inte erbjuda er någon radioapparat eller symaskin på avbetalning...

— Men vad i allvärlden vill ni då?

— Jag vill sälja kängsnören!

*

— Titta, en så söt unge!

— Just inte så märkvärdigt, mamman står i konditori och pappan är sockerbagare.

*

— Alla människor beundrar vår nya, flotta vagn.

— Ja och nu håller vi på att äta upp den andra amorteringen.

H A L M S T A D

HOLMS ÄR PRESENTAFFÄREN

där Ni i de 12 olika avdelningarna alltid finner det lämpliga — en nyttig sak eller en lyxsak. Ett presentcheckhäfte från HOLMS löser alla presentproblem. Det kan Ni få på varje önskat belopp.

CHR. HOLMS vid Lilla Torg
Bosättnings och Presentaffär

Undvik onödiga obehag vid camping-utflykter genom att använda
ORIGO CAMPINGSÄNGAR

Vikt endast 3,5 kg.

Försäljas av alla välsorterade sport- och järnaffärer. — Tillverkas av

ORIGOVERKEN, Halmstad
Telefoner: Halmstad 235 och 4235.

BETALD ANNONSPLOTS

H Ä L S I N G B O R G

BETALD ANNONSPLOTS

J Ö N K Ö P I N G

EKBERGS Smidesverkstad

Tel. 149 Jönköping Tel. 149

BETALD ANNONSPLOTS

K I R U N A

Alltid färska BAKVERK
CONDITORI BRÄNDA TOMTEN
(PAUL LAVÉN)
— Tel. 109 —
TARTOR — EFTERRÄTTER

K O L S V A

BETALD ANNONSPLOTS

K Ö P I N G**DE KOOPERATIVA
PIONJÄRERNA**

arbetade för lägre levnadskostnader
Målet är allttjämt detsamma

KONSUM HEDSTRÖMMEN

— K ö p i n g —

L I N K Ö P I N G**P. G. SVENSSONS MÖBLER**

Ekholmsväg. 9. Tel. 253 71, 253 94.

Allt för heminredningen!

Samarbete lönar

Gör Edra inköp i hushållens förening för lägre levnadskostnader

K O N S U M, Linköping m. o.

L U L E Å**Äkta finn-bastu**

får Ni hos Ulrik Nilsson
på Mjölkkudden!

Damer: torsdagar

Herrar: fredagar och lördagar

Tel. Luleå 1836

Luleå Fiskförsäljningsförening

u. p. a.

Tel. 26 49 LULEÅ Tel. 26 26

Dagligen färsk fisk, färska renstekar
och fågel under säsongen.

Bröderna Hedlund

TILLVERKARE AV:

V I B R Ö - B L O C K

Tel. 11 04 LULEÅ Box 20 18

L U L E Å**BRUNNSBORNINGAR**

utföres av

Borrförman H. BJURSTEN
Box 524 - Luleå - Tel. 3191

L U L E Å K E M I S K A T V Ä T T

Smedjegatan 24 Telefon 14 66

L U L E Å

KEMISK TVÄTT — ANGPRESSNING
Ring Ni, så hämta vi!

N O R R K Ö P I N G

INGENJÖR S. A.

BOLINS ELEKTRISKA

INSTALLATIONSBYRÅ

Hospitalsgatan 30 (Nya Torget)
Telefoner 238 41, 238 73

Utför: Nyanläggningar och reparationer.

FIRMA MARTIN JANSSON

Godsgatan 11 Telefon 244 98

— N O R R K Ö P I N G —

Säljer: Byggnadsmaterial.

Utför: Asfalt- o. Isolationsarbeten,
Massagolv m. m.

D A M E R !**H A T T L A G R E T**

V. S:t PERSGATAN 39

Alltid senaste nyheter i förening
med goda kvaliteter.

Kjellman & Bothvidssons Tryckeri

(Inneh. N. HELLRON)

Trädgårdsgatan 1 Tel. 200 56

Smakfulla Visit- och Bjudningskort.

Utför alla slag av Trycksaker för
handel och industri.

Snabbt utförande - Humana priser

N Y K Ö P I N G**Gummicentralen**

Telefon 796

Telefon 796

Trädgårdsgatan 53

N Y K Ö P I N G

GYNNA ANNONSÖRERNA!

N Y K Ö P I N G**SÖRENS**

Frukt- & Blomsterhandel

Stocholmsvägen 1

Tel. 3390

Tel. 3390

N Y K Ö P I N G

Vänd Eder med förtroende till

JOHANSSONS GLASMÄSTERI

& RAMAFFÄR

Tel. 2791 Östra Storgatan 10 Tel. 2791

N Y K Ö P I N G

S K E L L E F T E Å**FORSLUND & SÖNER**

Köpmannag. 4 - Tel. 106 58

Utför alla slags transporter

Rekommenderas

S K Ö V D E**JÄRNVÄGSHOTELLET**

Skövde

(Inneh. fru N. Andersson)

1:a klass Hotell & Restaurant

REKOMMENDERAS

— Fullständiga rättigheter —

Nyrenoverade rum, rinnande
varmt och kallt vatten.

— Moderata priser —

S U N D S V A L L**Järnkonstruktioner och Smiden**

för hus och fabriksbyggnader

Andersson & Nilssons Smidesverkstad

Telefoner 47 57, 47 67 — SUNDSVALL

NORRLANDS TRAVSÄLLSKAP

avhåller å Bergsakers Travbana Sundsvall,
travtävlingar c:a 30 söndagar under

Mars—Oktober 1947. Totalisator,

Restauranter, Högtalarmusik.

Tel.: Kontoret 4270. — Banmäst. 5330.

**S. G. Larssons
LIVSMEDELSAFFÄR**

Telefon 16 52 - Gamla Berget

Falun

REKOMMENDERAS

BETALD ANNONSPLATS

I den mån det är möjligt

tillverka vi fortfarande goda kvaliteter i

TYGER och FILTER

Efterfråga därför hos Eder leverantör

MATFORS YLLEFABRIKS AB:s

MATFORS

TILLVERKNINGAR

Lappgubbens Liniment

En god hjälp mot värk. Lagligen skyddat. 2:75 per flaska, 2 flaskor portofritt.

Tekniska Fabriken JÄHO

UMEÅ

Tel. 23 54

ÖVERKALIX MÖBELFABRIK

EDVIN ANDERSSON

Telefon 125 - 33

Tillverkar alla slags möbler av furu och björk samt utländska träslag. Köks-, butiks- och andra inredningar.

INFORDRA OFFERT.